

A nem vagyoni kártérítés megszűnése Magyarországon?
A Polgári Törvénykönyv új jogintézménye, a sérelemdíj – a személyiségi jogok
megsértésének vagyoni elégtétellel történő kompenzációja

Angeli Marianna

2014. 10. 25.

Tartalom

1.Bevezetés	3
2. A személyiségi jogok.....	4
2.1 A személyiség	4
2.2 A személyiségi jogok és az alkotmányos alapjogok kapcsolata.....	5
3. Személyiségvédelem és a jogérvényesítés eszközei, a régi Ptk-ban	7
3.1 A felróhatóságtól független-objektív alapú szankciók.....	8
3.2. Kártérítési felelősség	10
3.3 A szubjektív alapú szankció - a nem vagyoni kártérítés	10
3.3.1 A nem vagyoni kár.....	10
3.3.2 A nem vagyoni kártérítés rövid története.....	11
3.3.3 A nem vagyoni kártérítés funkciója: a kompenzáció és elégtétel	14
3.3.4 A nem vagyoni kártérítés megállapításának a feltételei	17
3.3.5 A nem vagyoni kártérítés rendszertani problémája	19
4. Modellek a nem vagyoni kártérítés újraszabályozására- a sérelemdíj jogintézménye a 2013.évi V. törvényben.....	21
4.1 A sérelemdíj funkciója	23
5. Bírói gyakorlat.....	24
6. Bagatell igények kiszűrése.....	34
7. Nemzetközi kitekintés.....	36
8. Összefoglalás:.....	39
9.Bibliográfia:	43

1.Bevezetés

A jogállamiság megteremtésére irányuló jogalkotási folyamat, az emberi és állampolgári jogok teljes körű kiteljesedésének az Alkotmány, illetve az Alaptörvény általi biztosítása szükségszerűen megkívánta a civiljogi személyiségvédelem megerősítését is. Az európai jogrendszerekhez történő felzárkózás indokoltá teszi olyan jogvédelmi eszközök kiépítését, melyek hatékonyan biztosítják a személyiség kiteljesedését és az eszmei javak védelmét.¹

Magyarországon az 1959.évi IV. törvény, a régi Ptk. hatálya alatt a személyiség védelmét – többek között – a nem vagyoni kártérítés volt hivatott biztosítani. Mára azonban az új Polgári Törvénykönyv megszüntette a hányatott sorsú jogintézményt és a sérelemdíjjal egészítette ki a személyiségvédelem eszközeit.

Számos szakirodalmi cikk foglalkozik mind a nem vagyoni kártérítéssel, mind a sérelemdíj jogintézményével, és azok teljes körű elemzésével. Annak ellenére, hogy az utóbbi csak most került kodifikálásra, nem tekinthető új keletű fogalomnak. Az új Ptk. elfogadását megelőző évekre jellemző polgári jogi kodifikációs kísérletek már korábban is célként tűzték ki a sérelemdíj bevezetését a magyar jogrendszerbe, de ezek a próbálkozások, miként ismeretes, kudarcba fulladtak. A külföldi jogrendszerekben is fellelhetőek a sérelemdíjhoz hasonló szabályozási minták, melyek többségben a fájdalomdíj elnevezést használják, ami szintén ösztönözte a magyar jogalkotást.

Kutatásom során igyekeztem megfelelő képet adni a személyiségi jogok, a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj helyzetéről Magyarországon. A tanulmányom első részében a személyiség és az azon esett csorbák megfoghatatlan jellegét próbálom mégis definiálni, majd az alkotmányos alapjogokkal vont párhuzam leírása során eredetükre és védelmük szükségességére utalni. Ezt követően lényegre törően kívánom bemutatni a nem vagyoni kártérítést. Foglalkozom annak létrejöttével, funkciójával, megállapításának a feltételeivel, dogmatikai és rendszertani problémájával egyaránt.

Negyedik nagy témakörként a sérelemdíj jogintézményét vázolom fel az új szabályozásnak megfelelően. A dolgozat hiányos lenne a régi és az új szabályozás átfogó elemzése nélkül,

¹LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata* (Budapest: Jogi Továbbképző Intézet 1992) 11. o.

ezért a kutatás további részében erre is sort kerítetek. Mivel a téma kiemelkedő jogászai, jogtudósai nem képviselnek egységes álláspontot, ezért több szemszögből is megvilágítom a két szabályozási területet. Eltérő aspektusok szerint megvizsgálom azok hasonlóságait, különbségeit, erősségeit és esetleges gyengeségeit. Majd megkísérlem megállapítani a nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlatának az elemzése után, hogy a sérelemdíj bevezetése milyen hatásokat fog várhatóan kifejteni az ítélkezési gyakorlatra. A hetedik részben a bagatell igények kiszűrése témakör keretében bemutatom a holland „komoly jogsértés” klauzulát, és végezetül ismertetem, hogy az egyes külföldi jogrendszerek hogyan szabályozzák a személyiséget ért jogsérelmek jogkövetkezményeit.

A tanulmányom célját tekintve arra a problémára keresi a választ, hogy valóban megszűnik-e a nem vagyoni kártérítés intézménye a sérelemdíj kodifikálásával. Ezzel kapcsolatosan a hipotézisem a következő:

A sérelemdíj bevezetésével a személyiségvédelmi eszköz nevének és rendszertani helyének a módosulására került sor, azonban a nem vagyoni kártérítés ténylegesen nem szűnik meg, hanem tovább él a sérelemdíj koncepciójában, mely a több évtizedes bírói gyakorlat által kimunkált elveket jeleníti meg.

2. A személyiségi jogok

2.1 A személyiség

Az emberi személyiség védelme minden modern jogrendszer központi elemét képezi. Az emberre és tőle el nem választható személyiségére irányul az érdeklődés a tudomány, a társadalom, a filozófia, a pszichológia és a jog területén is. Az ember a társadalom szerves része, elválaszthatatlan alkotóeleme, de viszonylagosan el is különül a közösségtől, melynek eredménye egyéni tulajdonságainak, autonóm jellegének a létrejötte. A személyiség bonyolult és megfoghatatlan eszmei konstrukció.²

„A személyiség ellentmondásos jellege nyilatkozik meg abban, hogy a személyiség részben állapot, részben folyamat. Részben azonosság, részben állandó változás. Mozgásban van,

²TÖRŐ Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1979) 15. o.

alakul, fejlődik, átalakul, visszafejlődik, tehát folyamat. Mégis mindig azonosnak vesszük önmagával, állandónak tartjuk, tehát a személyiség állapot.”³

A személyiség a test és a szellem összefonódása, az egyén sajátos viselkedésének és gondolkodásmódjának a kifejeződése. Emiatt különbözik a többi embertől és ez adja a személyiség értékminőségét is. A személyiségi jog célja ezen értékminőség védelme.⁴

2.2 A személyiségi jogok és az alkotmányos alapjogok kapcsolata

„Az utóbbi időben mind a jogirodalomban, mind a bírói gyakorlatban megfigyelhető a polgári jog és az alkotmányos jogvédelem határainak összemosódása.”⁵

Az Alaptörvény alapjogként rögzíti a legfontosabb személyiségi jogokat, többek között megfogalmazza az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, illetve kimondja ezek tiszteletben tartásának a követelményét és ezeknek a jogoknak állam általi védelmi kötelezettségét.⁶

Az Alkotmánybíróság 23/1992.(V.29.) határozatában kifejtette, hogy az Alkotmány által deklarált emberi méltósághoz való jogot az úgy nevezett „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti, amely anyajoga az egyes nevesített személyiségi jogoknak. Határozatában hangsúlyozza az egyes személyek emberi méltósághoz való jogának az egyenlőségén túl, magának a személyiség különböző szintjeinek és tartalmi vonatkozásainak a tekintetében is a különbségtétel tilalmát.⁷

Az emberi méltósághoz való jog az ember veleszületett joga, amelyre minden jogalany hivatkozhat az egyéni autonómia védelme érdekében, így szubszidiárius jogként is érvényesül.⁸ „Az Alkotmánybíróság e jogot az ember jogi státusának kifejezéseként értelmezi, és ezzel az alapjogi hierarchia csúcsára állítja.”⁹

³Lásd TÖRÖ (2. l.) 28. o.

⁴<http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/dr-havasi-peter-a-szemelyek-polgari-jogi-vedelmere-vonatkozozabalyozas-kritikai-elemzese-javaslat-az-uj-szabalyozasra-pjk-20021-10-18-o/565> (2014. március 17.)

⁵PETRIK Ferenc: *A törvényalkotó dilemmái* (Budapest: HVG-Orac 2008) 213. o.

⁶Magyarország Alaptörvénye II. cikk

⁷23/1992. (V.29.) AB határozat

⁸8/1990. (IV.23.) AB határozat, 23/1990.(X.31.) AB határozat

⁹SÓLYOM László: „Polgári jogi kérdések az Alkotmánybíróság gyakorlatában” *Jogtudományi Közlöny* 1994/3 105. o.

Ez az alapjog, mely az emberi lét alapvető feltétele és senkitől nem vonható el, a jogi személyek vonatkozásában nem érvényesül, ugyanis ez teremti meg a különbséget ember, mint személy és jogi személy között: a jogi személyek az emberrel ellentétben teljesen szabályozás alá vonhatóak.¹⁰

Az Alaptörvény IV. cikke deklarálja az embernek a szabadsághoz való jogát is. Ebből eredeztethető az ember önrendelkezési és cselekvési szabadsága, melyet a polgári jog, mint a magánautonómia legfőbb megtestesítője szintén garantál a (magánjogi) jogviszonyokban részt vevő felek számára. *A szabadság elengedhetetlen feltétele a személyiség kibontakozásának és önmegvalósításának.* A magánjogi autonómia felhatalmazza a személyiségi jog jogosultját arra, hogy jogi, gazdasági, fizikai, szellemi, erkölcsi erőit a törvény által megszabott korlátok között saját tetszése szerint szabadon érvényesíthesse. Társadalmi működését személyiségi joga alapján szabhassa meg.¹¹

Petrik Ferenc szerint is a személyiség életminősége az emberhez méltó életfeltételekben és az önmaga felőli szabad rendelkezésben nyilvánul meg.¹²

Az ember autonómiája sem abszolút, ugyanis léteznek olyan esetek, amikor ezt az alapjogot is korlátozni szükséges.

A Polgári Törvénykönyv is lefekteti azt az alapszabályt, mely szerint mindenki szabadon érvényesítheti személyiségét és ebben a szabad cselekvésben senki nem gátolhatja az adott személyt.¹³ Kivételt képez ez alól, hogyha a személyiség szabad kibontakoztatása mások jogainak a sérelmével jár, és ha az adott személy túllépi a törvény által megszabott korlátokat.¹⁴ A bírói gyakorlat szerint is, a fent említett jogok gyakorlása nem sértheti mások jogát és törvényes érdekét, hiszen a személyiségi jogok csak rendeltetésszerű joggyakorlás mellett érvényesülhetnek.¹⁵

¹⁰LÁBADY Tamás: „Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira” *Polgári Jogi Kodifikáció* 2000/2. 15. o.

¹¹SZÉKELY László: *A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék* (Budapest: Eötvös József Kiadó 2011) 154. o.

¹²PETRIK Ferenc: „A nem vagyoni kár megtérítése védelmében” *Polgári jogi Kodifikáció* 2003/1. 7. o.

¹³A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 2:42. § (1) bekezdés

¹⁴A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 2:42. § (1) bekezdés

¹⁵BH 1992.387.

A fent említett érvek alátámasztják, hogy a személyiség védelemre szorul az állammal, az állam szerveivel és a társadalom tagjaival szemben is egyaránt. Az államra és a jogalkotásra hárul az a feladat, hogy a személyiség szabad kibontakozásának megfelelő táptalajt biztosítsanak a jogrendszer valamennyi rendelkezésre álló védelmi eszközének megalkotásával.¹⁶

A jogi személyek vonatkozásában már a fentiekben is utaltam arra, hogy az embertől eltérően nincs érinthetetlen lényege, azaz a magánjog teljes körű szabályozási autonómiája érvényesül felettük. Az Alkotmánybíróság határozatában kimondta, hogy a magánszemélyek és jogi személyek különböző megítélése nem tilos. Az állam saját maga állapítja meg a differenciált feltételrendszert a két személy között, valamint különböző módon szabályozza felelősségüket is.¹⁷

A Ptk. ugyanakkor védelemben részesíti a jogi személyeket is, ha a személyiségi jog jellegénél fogva nemcsak az embert illetheti meg.¹⁸ Ilyen lehet például a jó hírnévhez vagy a névviseléshez való jog.

3. Személyiségvédelem és a jogérvényesítés eszközei, a régi Ptk-ban

Társadalmunkban legfőbb érték az ember, ezért minősül a legsúlyosabb jogsértésnek az ember személye elleni közvetlen támadás, személyiségétől elválaszthatatlan eszmei értékeinek a sérelme és veszélyeztetése.¹⁹

A személyiségi jogok megsértése történhet egyrészt a sértett vagyonát érintő károkozással: ilyenek pl. egy baleset következtében szükségessé vált kezelési és ápolási költségek, másokkal szembeni tartási kötelezettségek elnehezülése vagy fekvő beteg esetén keresetkiesés. Másrészt a jogsérelem bekövetkezhet az ember személyét érintő sérelem okozásával is. Ebbe a kategóriába sorolható a tartós egészségromlás elszenvedése, várható életkor megrövidülése, megnehezült életkörülmények, megváltozott társadalmi következmények a testi épség elvesztése miatt, lelki megrázkódtatás, kisebbségi érzések

¹⁶FÉZER Tamás: A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban (Budapest: HVG-Orac 2011) 9. o.

¹⁷Lásd LÁBADY 2000/2 (10. lj.) 16. o.

¹⁸A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 3:1. § (3) bekezdés

¹⁹Lásd TÖRÖ (2. lj.) 85. o.

felelősödése, esztétikai hátrány, frusztráltság, fokozott érzelmi reakciók, hátrányok a pályaválasztásban, nehezebb elhelyezkedési lehetőségek stb.²⁰

Az ilyen személyhez fűződő jogok megsértésének orvoslására a polgári jog a sérelmet szenvedett fél számára objektív és szubjektív alapú szankciók igénybevételének lehetőségét biztosítja.

Amennyiben a jogellenes magatartás a személyiségi jogsértésen kívül nem vagyoni hátrányt is okozott, vagyoni jogkövetkezmények alkalmazására kerül sor, ennek hiányában azonban csak objektív alapú szankciók alkalmazására van lehetőség.²¹

3.1 A felróhatóságtól független-objektív alapú szankciók

Az objektív, felróhatóságtól független szankciókat akkor is ki lehet szabni a jogsértővel szemben, ha a jogsérelmet előidéző magatartás nem felróható a jogsértőnek. Ezeknek a szankcióknak a rendeltetése a sérelmes helyzet megszüntetése. Ennek az oka abban rejlik, hogy a személyiséget ért sérelem akkor is orvoslásra szorul, ha a jogsértés nem a jogsértő felróható magatartása során következett be. Ez azt jelenti, hogyha a károsult a kártérítéshez szükséges valamely feltételt (jogellenesség, kár, okozati összefüggés, felróhatóság) nem képes bizonyítani, akkor a károsult kártérítési igényt jogszerűen nem támaszthat. Ilyen esetekben a Ptk. az objektív jellegű szankciókat alkalmazza. Azzal, hogy a jogsértést elszenvedett személy sérelmét az igazságszolgáltatás elismeri, illetve megállapítja annak a jogellenességét, az érintett számára egyfajta erkölcsi kielégülést biztosít. Társadalmi komfortérzetét helyreállítja, megerősíti a sértett fél pozícióját.²²

A régi Polgári Törvénykönyv 84. § (1) bekezdés a)-d) pontja tartalmazza a személyiségi jogok felróhatóságtól független szankcióit, melyek a következők:

- a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

²⁰BOYTHA György: „A személyiségi jogok megsértésnek vagyoni szankcionálása” *Polgári jogi Kodifikáció* 2003/1. 3. o.

²¹Lásd PETRIK 2008 (5. lj.) 229. o.

²²Lásd FÉZER (16. lj.) 34. o.

c) követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását.

Az alábbiakban ismertetésre kerülő ügyben a felperes jó hírnevének megsértése miatt a bíróság objektív alapú szankciók alkalmazását rendelte el.

A jogerős ítélet megállapította, hogy az alperesek a felperes személyhez fűződő jogát megsértették, amikor az 1998. évi Labdarúgó Világbajnokság közvetítését kísérő rádiótelefon-szolgáltatást népszerűsítő reklámban a felperes hozzájárulása nélkül felhasználták a felperes személyével egyértelműen összeköthető, egyedi „Jó estét, jó szurkolást!” köszöntést.

A bíróság arra kötelezte az alpereseket, hogy fő műsoridőben, saját költségükön, három egymást követő adásnapon tegyék közzé, hogy a felperes személyhez fűződő jogait megsértették, amikor a reklámban hozzájárulása nélkül felhasználták egyedi szlogenjét.

A tényállás alapján a bíróság megállapította, hogy a felperes jó hírneve sérült, amikor az alperesek a reklámfilm elkészítésével és sugárzásával hamis látszatot keltettek és a felperes személyét kapcsolatba hozták a reklámtevékenységgel. A bíróság a Ptk. 84. §-ának (1) bekezdésére hivatkozva megállapította a jogsértést és az alpereseket további elégtétel adására kötelezte.

Alperesek felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be, melyben vitatták, hogy e tevékenységükkel valóban személyhez fűződő jogot sértettek, ugyanis álláspontjuk szerint az említett köszönést senki nem sajátíthatja ki, ennél fogva arra személyiségi jogot sem alapíthat senki. A Legfelsőbb Bíróság megalapozatlannak találta a felülvizsgálati kérelmet és határozatában kifejtette, hogy felperes sportriporteri tevékenysége során rendszeresen alkalmazta a „Jó estét, jó szurkolást” köszöntést, mely eredményeként a szlogen rá jellemző megnyilvánulási formává vált.

Ezért a bíróság helyesen döntött, amikor a Ptk. 84. §- a (1) bekezdésének a) és d) pontjában szereplő objektív szankciókat rendelte alkalmazni, melyek a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint megfeleltek a jogvédelemhez szükséges arányosság szempontjainak.²³

3.2. Kártérítési felelősség

A régi Ptk. 84. § (1) bekezdés e) pontja kimondja, hogy akit személyhez fűződő jogában megsértenek, kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint. A kártérítés általános szabályait az 1959. évi IV. törvény XXIX. Fejezete, a felelősség módját és a kártérítés mértékét a XXXI. Fejezet tartalmazza. Ez utóbbi fejezet 355. §- a rendelkezik a károsult vagyoni és nem vagyoni kárának megtérítéséről egyaránt.

3.3 A szubjektív alapú szankció - a nem vagyoni kártérítés

3.3.1 A nem vagyoni kár

Hogyan lehet valami nem vagyoni, amikor az igazságszolgáltatás mégis pénzt ítél meg a személyiségi jogaikban sérelmet szenvedett felek számára? A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) definíciója szerint a nem vagyoni károk a személyiség értékminőségének a csökkenései.

Ezt a megfogalmazást több kritika is érte, melyek szerint a személyiség maga az érték, melynek a „minőségét” a jogsértés nem érinti, azonban a jogszabályi rendelkezések miatt mégiscsak szükséges a mennyiséghez kötött arányosítás, mely indokolható támpontként szolgál a hátrány alátámasztására.²⁴ Petrik Ferenc a nem vagyoni kárt úgy definiálja, hogy az a személyiség testi vagy lelki életminőségének a hátrányos módosulása, mely átalakulás akkor következik be, ha a sértett személy élete, életminősége megváltozik. Erre az esetre pedig a kár fogalma egyáltalán nem használható.²⁵

A vagyoni károsodásnál a bekövetkezett kár szinte minden esetben megállapítható, a kár mértéke összegszerűsíthető. Így a bírónak a feladata általában egyszerű a kár megállapíthatósága végett, hiszen nincs szüksége hosszas mérlegelésre, csupán a kár kiszámítására és annak megítélésére. A nem vagyoni károk esetében már bonyolultabb a

²³BH 2002.261.

²⁴http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

²⁵<http://www.ajk.elte.hu/file/SiposPeter-Karterites.pdf> (2014. március 22.)

helyzet, hiszen, a sérelem nem körülhatárolható, nem lehet pontosan definiálni és nincsen pénzbeli értéke sem: azaz immateriális. A személyiségi jogok oly mértékben személyéhez kötöttek és olyan maradandó sérülések, melyek feltárása nem minden esetben lehetséges, hiszen gyakran a külvilágban sem érzékelhető a sérelmük.²⁶ Tulajdonképpen ezt a helyzetet az egyedi és helyettesíthetetlen dolog károsodásához is hasonlíthatjuk, azzal az ellentmondással, hogy a dolog vagy az áru mindig bír valamiféle értékhordozó tartalommal. Az embernek nincs ilyen materiális értéke.²⁷

Mindezek arra a tényre mutatnak, hogy a magánjogi védelem nem minden esetben képes hivatásának eleget tenni, azaz a sérelem közvetlen okozatát megszüntetni és ellensúlyozni. Ezért a személyhez fűződő érdekek sérelme esetén sem részleges, sem teljes megtérítésről nem beszélhetünk, csak egy lehetőségről, mely méltányos kompenzálást kínál a sérelmet szenvedett fél számára. Ebből az okfejtésből következik az, hogy a Ptk-ban kifejezésre juttatott eredeti állapot helyreállítása, a nem vagyoni károk esetében lehetetlen kihívás elé állítja a jogalkalmazót, hiszen olyan jogosultságok sérelmét kellene megállapítani, melyek pénzben nem kifejezhetők, orvoslásuk sajátos jellegükből fakadóan lehetetlen.²⁸

Képzeljük el, hogy egy baleset során egy női orvos súlyos gerincsérülést szenved mindössze 25 éves korában. Munkaképessége olyannyira lecsökken, hogy egészségi állapota miatt kisegítő szakmát kell választania. Az orvosi munkáról, amelyre készült, kénytelen lemondani. A fiatal károsult sérülései előtt életvidám társasági ember volt, aki már jó ideje kapcsolatban élt vőlegényével. A baleset után azonban a teherbe esést nem javasolták neki, emiatt kapcsolatának vége lett a vőlegényével és jelentősen csökkentek párválasztási esélyei is. Jól szemlélteti ez az eset, hogy a fiatal nő számára a pénzbeli kárpótlás csak csillapítani képes fájdalmait, ugyanis elveszett életörömeinek a pótlására (orvosi karrier, anyaság, harmonikus párkapcsolat) és a megtörténtet meg nem történtté tenni egyáltalán nem képes.²⁹

3.3.2 A nem vagyoni kártérítés rövid története

²⁶Lásd FÉZER (16. lj.) 10-11. o.

²⁷Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 17. o.

²⁸Lásd FÉZER (16. lj.) 72. o.

²⁹Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 99. o.

A nem vagyoni kártérítés jogintézménye történetileg büntetőjogi karakterű, és egészen az ókorig visszavezethető. Ezt bizonyítja mind az egyetemes (germán és frank) mind a magyar jogfejlődés (Szent István törvényei, Tripartitum): a személyiségi jogsértések jogkövetkezményeként büntetéseket és bírságokat állapítottak meg.³⁰

A római jogban a személyiség sérelmét ért megtorlásokat az iniuriák és a magánbüntetések voltak hivatottak szabályozni.³¹ Ez a pönális jelleg figyelhető meg a 15. század végén az „Allgemeines Deutsches Privatsrecht”-ben és a középkori magyar jogban is. Szent István törvényei és a Tripartitum a „hatalmaskodások és más bírságos bántalmak” esetén vérdíj kiszabását rendelte el. Mátyás király dekrétuma a becsületsértések esetén fizetendő „nyelvváltságdíj” kiszabásáról rendelkezett, melynek 2/3-a a bírónak, 1/3-a pedig a sértettnek járó elégtétel volt. A nyelvvaltságdíjjal ellentétben a jogtalan nyugtalanításért (hamis vád, rágalmazás) járó vagyoni jogkövetkezmény csak a sértettet illette meg.³²

A fájdalomdíj a porosz ARL-ben ölt magára elsőként magánjogi jelleget, de ezen belül is különbséget tesz „Schmerzensgeld” és „Busse” között. Az elsőnek kompenzációs funkciót tulajdonítottak, az utóbbit pedig a rágalmazás és a becsületsértés tényállásához kapcsolták pönális jelleggel.

A századforduló után a magyar magánjog gyors fejlődésének lehetünk tanúi, mivelhogy a törvényhozás és a gyakorlat célként tűzte ki, hogy a nem vagyoni kártérítést általános normává avanszálja. Az 1914. évi XIV. törvénycikk, a sajtótörvény pénzbeli elégtétel kiszabását rendelte el a sajtóközleménnyel okozott vagyoni káron felül az immateriális kárért is. Fontos megjegyezni, hogy sem a szándékosság, sem a bűncselekmény meglétét nem tette szükségessé a kártérítés alapjául, egyedül a méltányosság elvét támasztotta követelményként.

Az 1914. évi XLI. törvénycikk a becsület védelméről kiterjesztette az imént említett rendelkezést a nem sajtó útján elkövetett rágalmazásra, becsületsértésre, meghalt ember emlékének meggyalázására, hamis vádra és hitelrontásra. A következő évek törvényhozása is

³⁰Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 12. o.

³¹LOMNICI Zoltán - GAZSÓ Balázs László: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos perek legújabb tendenciái (Budapest: Oriold és Társai Kiadó 2011) 12. o.

³²Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 12. o.

követte ezt az utat. Így az immateriális kártérítés intézménye a személyiségvédelem egészen belül általános gyakorlattá nőtte ki magát.³³

1953-ban a Legfelsőbb Bíróság III. sz. Polgári Elvi Döntése jogegységi elvként kötelező erővel mondta ki, hogy „kártérítést csak vagyoni károsodás megtérítéseként lehet megítélni. Erkölcsi vagy más nem vagyoni természetű hátrányok kiegyenlítésére kártérítést megítélni nem lehet.”³⁴ Ennek eredményeként az immateriális kártérítés helyét az általános kártérítés vette át. A jogirodalom egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a két jogintézménynek semmi köze nincs egymáshoz, azonban a gyakorlat az általános kártérítés körén belül szabályozta a baleset következtében beállott tanulási nehézségeket, a szokatlan kiadásokat és az ép testű ember előnyöktől való elesését is.³⁵

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a gyakorlat ugyanúgy fenntartotta a nem vagyoni kártérítés intézményét, melyet a Ptk. 1977. évi novellája ismét bevezetett.³⁶ Megítélését azonban olyan esetekre korlátozta, melyek a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy életét egyébként tartósan vagy súlyosan megnehezítette. Ezt a rendelkezést az Alkotmánybíróság 34/1992. (IV.) határozatával később megsemmisítette, ugyanúgy ahogy a Legfelsőbb Bíróság 16. sz. Irányelvét is, mely szerint a „kártérítési felelősség esetén a nem vagyoni kár enyhítése végett helye lehet kárpótlás megítélésének és a nem vagyoni kárpótlás mellett a károkozót egyidejűleg általános kártérítésre is lehet kötelezni.”³⁷ A hatályon kívül helyezés indoka az volt, hogy az Irányelv egyik fontos céljaként tűzte ki a nem vagyoni kártérítés parttalan alkalmazásának a meggátlását, mellyel a törvény rendelkezését nyelvtani értelemben megszorította.³⁸ Ezen felül lehetőséget akartak teremteni egy jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítására is, mely a személyiséget teljes körűen védelmezi és az erkölcsi értékeket szem előtt tartja.³⁹

Véleményem szerint, azzal, hogy a jogalkotó a nem vagyoni kártérítés feltételéül a súlyos és tartós követelményeket támasztotta, tulajdonképpen leszűkítette a személyhez fűződő jogok védelmét és egy önkényes szempontrendszerrel iktatott be a törvény szövegébe, ugyanis ez a

³³Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 12 - 14. o.

³⁴Lásd uo. 15. o.

³⁵Lásd uo. 14-16. o.

³⁶1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

³⁷Lásd BOYTHA (20. lj.) 4. o.

³⁸Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 51. o.

³⁹Lásd BOYTHA (20. lj.) 4. o.

szabályozás nem tette lehetővé a jogintézmény alkalmazását azoknál a személyhez fűződő jogsérelmeknél, melyek a jogsértés szintjét már elérték, azonban elsőre nem tűntek olyan súlyosnak és nem is feltétlenül voltak tartósak. Ez pedig arra enged következtetni és másokban is azt a gondolatot keltheti, hogy csak az igazán súlyos és tartós sérelmet keletkeztető jogsértések a jogellenesek, egyébként minden más személyiséget sértő magatartás még nem ütközik jogrendi tilalomba és megengedett. Emellett azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a súlyos és tartós fogalmak igen szubjektívek, esetenként vizsgálándók, ezért objektív mérceként alkalmazni őket nem lehet.

A törvényalkotó a vagyoni kár megállapításának feltételül effajta követelményeket nem állított, melyből azt a konklúziót lehet levonni, hogy anyagi javaink értékesebbek, mint lelki, személyi értékeink.

Álláspontom szerint a személyhez fűződő jogsértések jogkövetkezményeinek parttalan alkalmazása a sérelemdíj kérdéskörében „valódibb” problémaként fog jelentkezni, mint a nem vagyoni kártérítésnél, de erről a dolgozatban a későbbiekben még szót ejtek.

Végül az 1993.évi XCII. tc. újraszabályozta a Polgári Törvénykönyv felelősség módjáról és a kártérítés mértékéről szóló bekezdést: „A kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.” Illetve: „Kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.”⁴⁰

Az új Ptk-ból a nem vagyoni kártérítés jogintézménye kikerült és helyette a sérelemdíj, mint a személyiségi jogok megsértésének szankciója került bevezetésre, melyről dolgozatomban még a későbbiekben részletesen lesz szó.

3.3.3 A nem vagyoni kártérítés funkciója: a kompenzáció és elégtétel

A Német Szövetségi Felsőbíróság 1995. július 5-i határozata (*Urteil in dem Rechtsstreit- Zur Frage der Zulässigkeit einer Teilklage im Schmerzensgeldporzeß*) érvényre juttatja azt az

⁴⁰A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959.évi IV. törvény 355. § (4) bekezdés

elvet, hogy a nem vagyoni kártérítés kettős célt szolgál: feladata egyrészt a jogsértés révén bekövetkezett nem vagyoni élethátrányok méltányos kiegyenlítése (*angemessener Ausgleich*), mely a károsult számára egyfajta jóvátételként funkcionálhat. Másik funkciója a károsult számára adandó elégtétel (*Genugtuung*).

E fejezetben szükséges megemlíteni egy német ügyet, mely igen komoly dilemmát okozott a jogalkalmazók számára. Németországban a bíróság elé került egy olyan eset, melynek a tényállása szerint egy közúti baleset következtében egy 14 hónapos gyermek annyira megsérült, hogy csak a vegetatív életfunkciók vonatkozásában maradt meg létezőnek, a személyisége teljesen megsemmisült. Ez az eset szembesítette a bíróságokat, azzal a ténnyel, hogy a német jogban ismert fájdalomdíj hiányosságokkal rendelkezik és egyáltalán nem hízagmentes a szabályozás. Hiszen mind két funkció (elégtétel, kompenzáció) kiüresedetté vált: ugyanis az élethátrányok kiegyenlítéséről nem beszélhetünk, mivelhogy semmiféle kompenzáció nem képes az elvesztett értékeket helyreállítani.

Az elégtétel azért nem alkalmazható, mert az nyíltan elismerné a magánjogi büntetést és megtorlásként funkcionálna. Ezen kívül az elégtételt nagy valószínűséggel nem is a károkozónak kellene kifizetnie, hanem a felelősségbiztosítójának, hiszen közúti balesetről van szó.⁴¹

Kompenzáció:

„A kompenzációs elmélet a közfelfogás szerint a jelentős és reális hátrányok (mindenekelőtt testi sérülés és egészségromlás) vagyoni eszközzel történő elviselhetőbbé tételére törekszik.”⁴² A hazai bíróságok elé kerülő ügyek többsége az élet, a testi épség, egészség megsértésével kapcsolatos esetek köré csoportosulnak. Ezek a sérelmek általában a külvilágban is érzékelhetőek, bizonyíthatóak, így az igazságszolgáltatás ezeknek a „megfogható” sérelmeknek a kiegyenlítésére koncentrált. Ebből kitűnik, hogy a bírói gyakorlat az erkölcsi károk kompenzációval történő enyhítését szorgalmazza.⁴³

A német jogban is a kompenzáció jogintézménye bír nagyobb jelentőséggel. Az úgynevezett „*Ausgleichsfunktion*” keretében a fájdalom hevességét és tartalmát, a pszichikai élethátrányokat vagy egyéb általános életminőségi romlásokat, munkaképtelenség tartamát

⁴¹Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 18. o.

⁴²<http://www.ajk.elte.hu/file/SiposPeter-Karterites.pdf> (2014. március 7.)

⁴³Lásd FÉZER (16. lj.) 76. o.

stb. vizsgálják a jogalkalmazók. Ezzel szembehelyezkedik a „*Gefühlsschaden*” álláspontja, mely a sértett lelkét, emocionális világát, szubjektív sérelmeit vizsgálja.⁴⁴

A kompenzáció sok esetben segíthet a bíróságoknak a bagatell igények kiszűrésében azokban az esetekben, amikor a felperes sérelme olyan elenyésző, hogy annak a kiegyenlítésére azonos értékű előny nyújtásával sem kerülhet sor. Ilyenkor a kompenzáció céljára szánt vagyoni szolgáltatás olyan csekély mértékű, hogy megítélése szinte felesleges.⁴⁵

Elégtétel:

Az elégtételadás a nem vagyoni kártérítés ősi funkciója, mely történetileg és dogmatikailag is büntetőjogi karakterű. Szladits Károly az elégtétel megjelölésére a megtorlás kifejezést használja, mellyel egyértelművé teszi a jogintézmény eredetét.⁴⁶ Ennek az állításnak a közelebbi megvizsgálása és egy példán keresztüli ismertetése, felvilágosítást adhat az olvasó számára, hogy miért is hordoz az elégtétel pönális elemeket.⁴⁷

Az egyik oka a bíróság által a károkozó számára megállapított pénzfizetésre való kötelezés, mely büntetés magában hordozza a megtorlási szándékot.⁴⁸ Ezt szemlélteti a Legfelsőbb Bíróság az igazságszolgáltatás számára sokáig támpontot nyújtó, de mára már hatályon kívül helyezett 16. számú irányelve is, mely szerint „a pénzbeli kárpótlás, alkalmas lehet a nem vagyoni sérelem enyhítésére, mintegy ily módon is elégtétel adására. A súlyos nem vagyoni hátrányt szenvedő károsultat méltánytalan volna elzárni a kárpótlástól, a kárért felelős személyt pedig ugyanakkor ez alól mentesíteni pusztán azért, mert nem vagyoni kár vagyoni mértékkel nem mérhető.”

A rejtett büntető elem legdominánsabban azoknál az eseteknél tűnik ki, amikor a károsult olyannyira lesérül, hogy a külvilágot egyáltalán nem érzékeli. Felmerül a kérdés, hogy ez esetben a saját sérelmét felfogni és érzékeltetni sem képes személy számára megítélt nem vagyoni kártérítés mennyiben szolgálja a károsult elégtételét.⁴⁹

⁴⁴Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 23. o.

⁴⁵Lásd FÉZER (16. lj.) 76. o.

⁴⁶<http://www.ajk.elte.hu/file/SiposPeter-Karterites.pdf> (2014. március 22.)

⁴⁷Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 21. o.

⁴⁸Lásd uo. 21. o.

⁴⁹http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

A Legfelsőbb Bíróság kimondta azonban, hogy annak is jár az erkölcsi kárpótlás, aki a károkozás során teljesen beszámíthatatlanná vált.⁵⁰ Álláspontja szerint sem a Ptk-ból, sem a 16. számú irányelvből nem vonható le olyan következtetés, mely arra utalna, hogy a nem vagyoni kártérítési perek mérlegelése során a bíróságnak vizsgálnia kellene azt is, hogy a nem vagyoni kárpótlás, ez esetben az elégtétel, milyen módon képes a kárt, a sérelmet csillapítani vagy, hogy a károsult tudata egyáltalán átfogja-e a nem vagyoni kárpótlás célját, az elégtétel tényét. Ugyanis, amennyiben a bíróság ilyen esetekben elzárkózna a nem vagyoni kártérítés megítélésétől, akkor a károsulttól éppen az elégtételt tagadná meg.⁵¹

A magyar bíróság ezzel az indoklásával nem a károsult javára, hanem a károkozó hátrányára döntött, mellyel tulajdonképpen elismerte a magánbüntetést, hiszen megbüntette a jogsértőt. Az elégtétel funkció ebben az esetben teljesen zátonyra futott.⁵²

Az igazságszolgáltatás efféle megnyilvánulása a büntetőjog céljaihoz közelebb áll és magával vonhatja a kétszeres értékelés tilalmába ütközés elvét („ne bis in idem”) is, különösen azoknál a jogsértéseknél, amelyeket bűncselekmény elkövetésével valósítottak meg.⁵³

3.3.4 A nem vagyoni kártérítés megállapításának a feltételei

A nem vagyoni kár megállapításának jogi elvárásai azonosak a vagyoni kár megállapításának a feltételeivel. A bíróságoknak négy szempontot kell figyelembe venniük: magát a keletkező kárt, a jogellenességet, a felróhatóságot és az okozati összefüggést a károkozó magatartása valamint a kár között. Ezeknek a tényezőknek a megléte alapozza meg a kárkötelmet a szubjektív alapú felelősségre vonás esetében.⁵⁴

Jogellenesség:

Az olyan emberi magatartás, ami szemben áll a jogi előírásokkal és a jogrenddel az jogellenes. Minden személyhez fűződő jogot sértő magatartás jogellenes kivéve, ha a jogsértésre a jog alapján vagy a sértett fél hozzájárulásával kerül sor.⁵⁵ „Egy kárt okozó

⁵⁰Legfelsőbb Bíróság Pf.III.20343/1982.

⁵¹Lásd. LÁBADY 1992 (1. lj.) 21. o.

⁵²Lásd uo. 22. o.

⁵³Lásd FÉZER (16. lj.) 77. o.

⁵⁴Lásd FÉZER (16. lj.) 90. o.

⁵⁵Lásd uo. 90. o.

magatartás jogellenes voltát az dönti el, hogy a jogszabály kifejezetten megengedte-e a károkozást.”⁵⁶ A jogellenes magatartás nyújt a jogalkalmazó számára az erkölcsi kárpótlás illetve a sérelemdíj jogalapjának megállapításnál támpontot: ez az egyetlen megfogható, külvilágban is érzékelhető elem.

A magyar jogrendszer az erkölcsi károk orvoslását a kártérítés rendszere felől közelíti meg, ezért a bizonyítás során magának a kárnak kellene a központi pozíciót betöltenie. A jogalkalmazásban már megállapítást nyert, hogy a nem vagyoni sérelmeknél ez közel sem egyszerű feladat, ezért ebből és az AB 34/1992. (VI. 1.) határozatából, a bírósági döntések nagy részéből illetve a hatályos Ptk. sérelemdíj-elképzeléséből kifolyólag a jogellenes magatartás válik a vizsgálódás központi tárgyává. A védendő jogi tárgy a személyiségi, mely elemeinek (és így a védett jogoknak) a katalógusa igen hosszú, így ismét felvetődik a kérdés, komoly dilemmát okozva, hogy a személyiségi jogok kimeríthetetlenlensége hogyan alapoz meg tiltott magatartásokat. Ebből kifolyólag nem nehéz elképzelnünk, hogy a sértett fél olyan személyiségi jog megsértésére hivatkozik, melyet a Ptk. külön nem nevesít.

Jogellenességet kizáró okok lehetnek még a fent említett sértett fél hozzájárulásán és a jogszabály felhatalmazásán kívül, a jogos védelem vagy a szükséghelyzet.

A felróhatóság

A károkozó magatartásához szorosan kapcsolható feltétel a felróhatóság, azt jelenti, hogy a jogsértő nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. „A polgári jogi felelősség elbírálása során az egyén cselekedete társadalmi elbírálás alá esik. Ennek során azonban a károkozó magatartását nem saját képességeihez és lehetőségeihez kell mérni, hanem a társadalomnak hasonló személyekkel szemben, hasonló helyzetben támasztott, átlagosan elvárható, elvont követelményeihez.”⁵⁷

Okozati összefüggés:

A polgári jogi felelősség megállapításához elengedhetetlen feltétel, hogy a jogellenes magatartás és a bekövetkezett kár között okozati összefüggés álljon fenn. Az okozati összefüggés a kár és a jogellenes magatartás között akkor állapítható meg, ha „az említett

⁵⁶Lásd uo. 90. o.

⁵⁷PETRIK Ferenc: *A gyakorló jogász kézikönyve* 5. (Budapest: KJK. 1991) 23. o.

magatartás nélkül a kár nem következett volna be, és a jogellenes magatartást a cselekvőnek vagy mulasztónak a terhére lehet számítani”.⁵⁸

A bekövetkezett kár:

A dolgozat több pontján is felvetődik a nem vagyoni kár fogalmának meghatározhatatlansága. A kár hagyományos jelentése nem esik egybe az immateriális kár fogalmával, ugyanis az utóbbi az emberi személyiség értékeiben bekövetkezett sérelem, az emberi személyiségének a csökkenése, ellentétben a vagyoni kárral, mely a vagyonban beállott értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt és/vagy a károkozás miatt felmerült költségeket jelenti. Tehát az általunk vizsgált esetben a kár a jogsértett hátrányos helyzetét jelöli.⁵⁹

3.3.5 A nem vagyoni kártérítés rendszertani problémája

A nem vagyoni kártérítés a régi Ptk-ban rendszertanilag a kártérítés szabályai között helyezkedett el. „A Polgári Törvénykönyv rendszere és felfogása 1977 óta változatlanul a felelősségtan körébe tartozó, alapvetően kártérítési jogintézményként kezeli az immateriális kártérítést.”⁶⁰ Azonban a kérdés, hogy vajon az immateriális kártérítés a felelősségi jog egyik alakzata, vagy egy önálló *sui generis* igényérvényesítési jogalap, vagy a személyiségi jogok szankciója, régóta foglalkoztatja a szakértőket.⁶¹ Ahhoz, hogy erre a kérdésre megfelelő választ találjunk, vessünk egy közelebbi pillantást a rendszertani dilemma két ellentétes álláspontjára, melyek igazodási pontot nyújthatnak abban a tekintetben, hogy milyen érvek szólnak az erkölcsi kártérítés személyiségvédelmi vagy kártérítési eszközként történő megítélése mellett és ellen.

Felelősségi jogi nézet:

A polgári jog fő feladata az *in integrum restitutio*. Eszerint a személyiséget ért jogsérelmet a jogsértés előtti állapotába vissza kell állítani és ezt oly módon lehet elérni, hogy a sérelmeket vagyoni eszközzel próbálják enyhíteni. Ez az elgondolás elismeri, hogy a nem vagyoni károk a személyiségi jogok megsértésével keletkeznek, viszont ezt ebben az esetben úgy fogja fel, hogy a kárfogalmat kiterjeszti az immateriális kárra. Ennek következményeképpen az erkölcsi

⁵⁸EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1961) 448. o.

⁵⁹http://www.debreceiijogimuhely.hu/archivum/4_2009/a_nem_vagyoni_karterites_elmeleti_alapjai/ (2014. április 8.)

⁶⁰Lásd FÉZER (16. lj.) 79. o.

⁶¹Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 26. o.

károknál is megkívánja a kártérítés elengedhetetlen feltételeit: a kárt, a jogellenességet, az okozati összefüggést és a felróhatóságot.

Az előző állítás rávilágít arra a tényre, hogy ennek a nézetnek a képviselői (Eörsi Gyula, Petrik Ferenc) nem elégszenek meg pusztán a keletkezett jogsértés igazolásával, szerintük feltétlenül szükséges bizonyítani valamiféle hátrányt, amely okozati összefüggésben van a jogsértéssel. Úgy vélekednek, hogy ennek hiányában bármilyen jogalap nélküli, bagatell igényt érvényesíteni lehetne a bíróságokon.⁶²

A személyiségi jogi nézet

A századfordulóra jellemző magánjogi fejlődés a személyiségi jogok egyre felerősödő védelmének az igényét vonta magával. Az igazságszolgáltatás egyre szélesebb körben állt ki a személyiségi jogok oltalmazása mellett.⁶³ A személyiségi jogi nézet képviselői a személyhez fűződő jogokat az alkotmányos alapjogokból eredeztették, ezért egyértelmű volt számukra, hogy a magánjognak is védelemben kell részesítenie ezeket. A nem vagyoni kártérítést szubjektív és általános személyiségvédelmi eszköznek tekintették. Elvetették azt az álláspontot, hogy a kártérítésnek ez a fajtája egy új felelősségi tényállás lenne, pusztán szankció jellege miatt lehet része a felelősségi jognak, de egyébként a személyi jog körébe tartozó eszköz.⁶⁴ A nézet közvetítőinek a felfogása ellenkezik a fentiekben kifejtett felelősségjogi nézettel, ugyanis itt azt az alaptételt mondják ki, hogy az eszmei sérelem és annak mértéke kimutathatatlan, nem lehet bizonyítani. A károsultat ezért nem lehet arra kényszeríteni, hogy erkölcsi sérelmét és annak mértékét bizonyítsa.⁶⁵ Ennek okán a polgári jognak szükségképpen minden személyhez fűződő jogsértést személyi kárként kell elismernie ahhoz, hogy a személyi károkat a vagyoni károkkal egy sorba tudja emelni.⁶⁶

Összevetve a fent említett elveket a most hatályos Ptk. sérelemdíj koncepciójával, tisztán láthatjuk, hogy a második nézet elvei érvényesülnek a koncepcióban: ugyanis a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsérelem tényén kívül más bekövetkező hátrányt nem kell bizonyítania a jogsértettnek. Továbbá a sérelemdíj a Ptk-ban nem a kártérítési felelősség

⁶²Lásd FÉZER (16. lj.) 82. o.

⁶³Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 27. o.

⁶⁴Lásd uo. 31. o.

⁶⁵Lásd FÉZER (16. lj.) 80-81. o.

⁶⁶Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 30. o.

szabályainál található meg, hanem a személyiségi jogok megsértésének szubjektív szankciói között helyezkedik el.⁶⁷

4. Modellek a nem vagyoni kártérítés újraszabályozására- a sérelemdíj jogintézménye a 2013.évi V. törvényben

Az új Polgári Törvénykönyv 2001-es Konceptiója a német megoldás dualista szabályozásának a magyar jogba történő átvételét tűzte ki célul, nevezetesen két jogintézmény keretében kívánta szabályozni a nem vagyoni kártérítés intézményét. A dualista modell az immateriális sérelmek bizonyíthatósága felől közelíti meg a személyhez fűződő jogok szankcionálását. Eszerint a nem vagyoni kártérítés esetében még mindig megkívánja a hátrány bizonyítását, ami azt jelenti, hogy a kártérítés összes feltételének fenn kell állnia. Amikor azonban a személyiségi jogok sérelme által bekövetkezett hátrány nehezen vagy nem bizonyítható, akkor a sérelemdíjjal kívánja orvosolni a problémát. A sérelemdíj a személyiségvédelem szabályainál elhelyezkedő magánjogi büntetés. A két jogintézmény egymást kizárva érvényesültek volna a dualista modellben, ahol a személyiségi jogot sértő magatartás során bekövetkezett hátrány nyújtotta volna a döntési alapot a bírók számára.⁶⁸

A jelenleg hatályos Ptk. nem tartotta meg a 2002-es koncepciót és ebből a szempontból teljesen eltérően szabályozta a személyiségvédelem eszközrendszerét.

A 2013.évi V. törvény, az új Ptk. változást hozott a személyhez fűződő jogok vagyoni szankcionálása terén. A törvényalkotó a nem vagyoni kártérítés jogintézményét száműzte a Ptk-ból és a sérelemdíj szankcióját vezette be, mely a személyiségvédelmi fejezetben került elhelyezésre.

Az újítás célja, hogy kifejezésre juttassa, hogy a sérelemdíj mind rendszertanilag, mind fogalmilag elkülönül a kártérítéstől.⁶⁹ Ámde ez nem jelenti azt, hogy bizonyos kérdésekben ne lehetne a kártérítés szabályait igénybe venni, amelyet a jogalkotó a sérelemdíjnál meg is tesz: a kötelezett személynek és a kimentés módjának meghatározásánál a kártérítési felelősség szabályainak alkalmazását teszi kötelezővé. Ennek azokban az esetekben van létjogosultsága, amikor a felelős személy elválik a jogsértés tényleges elkövetőjétől. Ilyenkor a kártérítéshez hasonlóan, nem a tényleges jogsértő köteles a sérelemdíjat megfizetni, hanem

⁶⁷A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 2:52. § (2) bekezdés

⁶⁸Lásd FÉZER (16. lj.) 344. o.

⁶⁹Lásd FÉZER (16. lj.) 345. o.

az, akit a törvény felelőssé tesz. Ilyen esetekre általában veszélyes üzemi baleseteknél kerül sor, amikor a baleset okozója elválík az üzembentartó személyétől.⁷⁰

A mostani szabályozás felmenti az „áldozatot” a jogsértés tényén kívüli további hátrány bekövetkeztének a bizonyítása alól, tehát a jogsértés ténye önmagában megalapozza a sérelemdíj iránti igényt. Ezzel a Ptk. egy megdönthetetlen vélelmet állít fel arról, hogy a sértett minden esetben szükségképpen hátrányt szenved el, amikor személyiségi jogait megsértik.⁷¹

Ez azt jelenti, hogy a bíróságok mérlegelési jogkörét megszüntetik a jogalapra vonatkozóan és a jövőben nem kell előzetesen lefolytatniuk a bizonyítást arra vonatkozóan, hogy a jogsértés személyiségi jogot sért-e, tehát a személyiségi jogsérelmek jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt indított keresetek befogadhatósága szélesedik. Ennek előnye abban lelhető fel, hogy megkönnyíti a jogalkalmazást azokban az esetekben, amikor a sérelemdíj iránti igény megalapozott, azonban a jogsértés folytán bekövetkezett hátrány bizonyítása nehézkes. Ezzel egyidejűleg kiélezett problémaként jelentkezhetnek a jogsértés szintjét el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló, „bagatell” sérelmek elhatárolása a személyiségi jogok megsértésétől.

A sérelemdíj mértékének a megállapításánál a bíróság a jogsértés súlyát, ismétlődő jellegét, a felróhatóság mértékét és a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását vizsgálja.⁷²

Véleményem szerint ellentmondást szül, az a jogalkotói megoldás és cél, amely szélesíteni kívánja a személyiségi jogok védelmet úgy, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívüli további hátrány bizonyítását nem kívánja meg, azonban a bírói mérlegelést mégis kiterjeszti a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására. Ez azt jelenti, hogy a bíróságoknak továbbra is szükségképpen vizsgálniuk kell a sértett fél nem vagyoni hátrányát, annyi különbséggel, hogy ezt nem a jogalap befogadhatósága előtt kell megtenniük, hanem a sérelemdíj mértékének a megállapítása során.

⁷⁰VÉKÁS Lajos: *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (Budapest: Complex 2008) 175.

⁷¹Lásd uo. 174-175. o.

⁷²A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 2:52. § (3) bekezdés

De nemcsak a bíróságok feladata a hátrány vizsgálata, hanem akár a sértett félnek is az érdeke lehet, hogy a jogsértés által bekövetkezett hátrányát bizonyítsa, ugyanis az befolyással lehet a sérelemdíj mértékére.⁷³

A sérelemdíjat a bíróság egy összegben állapítja meg, a korábbi járadék fizetésének a lehetősége megszűnik.⁷⁴

Az új Ptk. rendelkezéseinek elemzése után az fogalmazódik meg bennem, hogy a nem vagyoni kártérítés jogintézményét „újjaélesztették” és sérelemdíjként iktatták be a törvény szövegébe.

4.1 A sérelemdíj funkciója

A sérelemdíj célját tekintve a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációja és pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetése. Amint láthatjuk, a sérelemdíj is kettős funkcióval rendelkezik, a nem vagyoni kártérítéshez hasonlóan: egyrészt reparatív hatást fejt ki a vagyoniilag nem meghatározható személyiségi jogsérelem pénzbeli ellensúlyozásával, a másik oldalról pedig az efféle jogsértéseket is szolgáló represszió.⁷⁵

Fézer Tamás véleménye szerint azonban a Ptk. miniszteri indoklásában megfogalmazott magánjogi büntetés eltúlzott, annak ellenére is, hogy a hátrány bizonyításának az elhagyásával a sérelemdíj funkciója valóban eltávolodik a kompenzációtól. Fézer szerint a sérelemdíj a kártérítésre utaló szabály miatt szoros rokonságban áll a kártérítéssel, ezért ha valóban büntető célokat szolgálna a jogintézmény, nem lenne szükség a kártérítés módjára vonatkozó szabályok alkalmazására.⁷⁶

A Fővárosi Ítéltábla 1/2013.(VI.17.) Polgári Kollégium Véleményében az áll, hogy a kompenzációra és az elégtételre való törekvés a sértettnek, a büntetés pedig a jogsértőnek szól, mely magában hordozza a visszatartási célt is.

⁷³http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

⁷⁴A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény 2:52. § (3) bekezdés

⁷⁵Lásd VÉKÁS 2008 (70. lj.) 174. o.

⁷⁶Lásd FÉZER (16. lj.) 346. o.

Dr. Bleier Judit bíró úgy fogalmaz a fent említett PK vélemény vitaindító anyagában, hogy a „...a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése” megfogalmazás egymáshoz társítja az elégtétel és a kompenzáció fogalmát és az elégtételt differenciálja a büntető funkciótól.⁷⁷

Vékás Lajos szerint az intézmény célja elsősorban a jogsértés vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és csak másodlagosan, e funkció után következik a magánjogi büntetés. A Bizottsági Javaslat meg akarta akadályozni, hogy a bírói gyakorlat a büntető elemre helyezze a hangsúlyt, azonban Vékás szerint a sérelemdíj mértékének megállapításánál a jogsértés ismétlődő jellegének a vizsgálata kifejezetten büntetőjogi minősítő körülmény.⁷⁸

5. Bírói gyakorlat

A fejezet a 34/1992. (IV.1.) Alkotmánybírósági határozat utáni ítélkezési gyakorlatot mutatja be, azzal a céllal, hogy a bevezetésben rögzített hipotézis bizonyítását előmozdítsa.

A bírói gyakorlat elemzése során a vizsgálódást a nem vagyoni kártérítés megítélésének fő kérdésre terjesztem ki:

- a nem vagyoni kártérítés jogalapjára,
- a bizonyítási eljárásra és a bizonyítandó tényekre,
- a kár/a hátrány fogalmára,
- a jogsértés tárgyára –a jog által védett személyhez fűződő/személyiségi jogokra és
- a nem vagyoni kártérítés összegének megállapításának a feltételeire.

Az elemzés megkezdése előtt fontos megemlíteni, hogy a nem vagyoni kártérítés megítélésére a bíróságok teljesen egységes ítélkezési gyakorlatot nem tudtak kialakítani.

Ennek egyik lehetséges oka, hogy a régi Ptk-ban a „nem vagyoni károkra vonatkozó rendelkezésekkel az alapját képező utaló szabály {Ptk. 84. § (1) bekezdés e) pont} mentén –

⁷⁷http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

⁷⁸VÉKÁS Lajos: „Bírálat és jobbító észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt)” *Magyar Jog* 2013/1. 4-5. o.

mindössze két helyen találkozunk (355. § (1) és (4) bekezdés), amelyek alkalmazása számtalan értelmezési kérdés forrásává vált.”⁷⁹

Valószínűsíthető, hogy ezt a folyamatot a sérelemdíj sem tudja megállítani, mert mind a személyhez fűződő jogok/személyiségi jogok sérelme és az ahhoz rendelt jogkövetkezmények közötti szempontrendszer, mind a nem vagyoni kár mértékének a megállapítása széleskörű és változó ténybeli alapokon nyugvó mérlegelésre ad lehetőséget a bíróságok számára.

Az elmúlt években megfigyelhető volt azonban, hogy az igazságszolgáltatás megkísérelt megoldásokat keresni és egy olyan rendszert kialakítani az ellentmondásokkal teli jogszabályi keretek között, amely kiszámíthatóbbá teszi az ítélkezést és megfelel a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményének.⁸⁰

A nem vagyoni kártérítés jogalapja

Az Alkotmánybíróság a következőket állapítja meg 34/1992. (IV.1.) határozatában a nem vagyoni kártérítés jogalapjaként:

„Így az Alkotmánybíróság értelmezésében is a nem vagyoni kártérítés alkalmazásának feltétele, az erre vonatkozó igény jogalapja valamely személyiségi jog megsértése... A nem vagyoni kártérítés intézményénél viszont a helyzet egészen más, ez a jogintézmény a kártérítési jogon belül nem értelmezhető. Itt ugyanis nincs vagyoni kár, és ezért nem lehet szó „teljes”, illetőleg „nem teljes” kártérítésről sem. A jogellenesség alapja ennél fogva itt nem is a károkozás, hanem a személyhez fűződő jogsértés.”⁸¹

Ezzel a határozatával az Alkotmánybíróság a jogintézmény személyiségi jogi jellegének erősítésével a személyhez fűződő jogok védelmének körét szélesítette, azonban a nem vagyoni kártérítési igények elbírálásának jogtechnikai módjáról nem rendelkezett.⁸²

Ebből kifolyólag a bírói joggyakorlat az Alkotmánybíróság fenti határozatának rendelkezését jellemzően két különböző aspektusból közelítette meg.

Az egyik felfogás szerint a jogellenes magatartás hátrány hiányában nem alapozza meg a kárfelelősséget, azaz a 34/1992-es alkotmánybírósági határozatot nem lehet úgy értelmezni,

⁷⁹http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

⁸⁰http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

⁸¹34/1992. (IV.1.) AB határozat

⁸²http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5548_section_1230.pdf (2014. március 29.)

hogy a személyhez fűződő jog megsértése önmagában megalapozza a nem vagyoni kártérítés iránti igényt és a bírói mérlegelés tárgya csak az összecszerúségre terjedhet ki. Ez azt jelenti, hogy a sérelmet szenvedett félnek bizonyítania kell olyan hátrány bekövetkeztét, melynek csökkentéséhez a nem vagyoni kárpótlás szükséges. Ez a megközelítés a régi Ptk. szabályaiból indul ki: akinek megsértették személyhez fűződő jogát, az a polgári jogi felelősség szabályai szerint követelhet kártérítést.⁸³

A másik nézet szerint önmagában a személyiségi jogok megsértése megalapozza a nem vagyoni kártérítésre való jogosultságot, a sérelem mértéke és a jogsértés súlyossága a pénzbeli összeg mérlegelésénél lesz csupán irányadó. Ez a szemlélet azzal magyarázható, hogy az Alkotmánybíróság fent idézett határozatával megsemmisítette az 1959.évi IV. törvény korlátozó rendelkezéseit, melyek csak abban az esetben teremtették meg a lehetőséget a nem vagyoni kártérítésre, ha „a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként *életét tartósan vagy súlyosan* megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét *hátrányosan* befolyásolja.” A nézet képviselői szerint az alkotmánybírósági határozat csak az felől rendelkezik, hogy a kárért felelős személy köteles megtéríteni a nem vagyoni hátrány kiküszöböléséhez szükséges értékcsökkenést, azonban a nem vagyoni kár további feltételeiről nem rendelkezik. Ezzel összeegyeztethetetlen az a felfogás, mely szerint a nem vagyoni kártérítési igény érvényesítésekor a károsultnak további kárt/hátrányt kellene bizonyítania, ugyanis az igény jogalapja önmagában valamely személyiségi jog sérelme.⁸⁴ Az előzőekben kifejtett értelmezésből megállapíthatjuk, hogy a második szemlélet képviselői azonosítják a személyiségi jogi jogsértést a személyiségi joghátrány fogalmával.⁸⁵

A 302/2000. számú elvi bírósági határozat remekül szemlélteti a fent bemutatott két nézet összeütközését. Ebben az ügyben az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az M. televízióban sugárzott riportban elhangzott alperes nyilatkozata sértette II. rendű felperes jó hírnevéhez fűződő jogát. (A bíróság ezt megelőzően az M. televíziót sajtó-helyreigazítás közzétételére külön eljárásában kötelezte.) A felperes keresetében a bíróságot arra kérte, hogy kötelezze az alperest nem vagyoni kártérítés megfizetésére, azonban ezt az igényét elutasították, melyet a következőkkel magyaráztak. A felperes azt nyilatkozta, hogy lakóhelyének polgárai

⁸³BH 2001.12., BH 2003.357.

⁸⁴Legfelsőbb Bíróság Pf.III.20646/1995.

⁸⁵Pf.I.20.595/2013/3.

felháborodtak az alperes kijelentésein és a televíziós műsor után sem veszítette el a bizalmukat, sőt még a választásokat is megnyerte. A felperes nyilatkozatából azt a következtetést vonta le a bíróság, hogy a felperes élete az alperes jogellenes magatartásának eredményeként nem nehezült el, életminőségében és megítélésében hátrányos változás nem következett be, ami azt jelenti, hogy olyan pótolandó hiány sem lépett fel, amely a nem vagyoni kárigényt megalapozottá tenné.

A másodfokú bíróság részben helyben hagyta felperes első fokú bíróság ítélete elleni fellebbezését. Döntését a következőkre alapozta: „a személyiségi jogok megsértése már önmagában nem vagyoni hátránnyal jár és minden további hátrány bizonyítása nélkül nem vagyoni kártérítésre ad okot. A nem vagyoni hátrányok bizonyításának csak a kártérítés összecszerúsége és nem a jogalapja szempontjából van jelentősége.” Ezért a másodfokú bíróság a II. rendű felperesnél bekövetkezett hátrányok vizsgálata és bizonyítása nélkül kötelezte az alperest az általa megállapított összeg megfizetésére. Az alperes felülvizsgálati kérelmében a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését kérte és arra hivatkozott, hogy a II. rendű felperes nem is állította és nem is bizonyította azt, hogy őt nem vagyoni hátrány érte, ezért a másodfokú bíróság ítélete ambivalens a Legfelsőbb Bíróság által kialakított ítélkezési gyakorlattal. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a felülvizsgálattal támadott rendelkezés valóban jogszabálysértő. Már több közzétett eseti döntésében is kifejtette azt az állásfoglalását, hogy a nem vagyoni kártérítés vonatkozásában alkalmazandó jogszabályokból nem következik a jogerős ítélet álláspontjának helyessége.

A bíróság a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdésére hivatkozott, mely szerint „aki jogellenesen másnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentessül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A Ptk. 355. §-ának (1) és (4) bekezdése alapján a kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni. Kártérítés címén - egyebek mellett - azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.” Következésképpen a nem vagyoni kárigény megítéléséhez a sértettnek bizonyítania kell, hogy a jogellenes magatartással összefüggésben olyan hátrány érte, melynek elhárítására kizárólag objektív szankciók nem képesek és az általa elszenvedett veszteség csökkentéséhez és kiküszöböléséhez indokolt és szükséges a „szubjektív szankció”. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a felperes és az

alperes jogviszonya tekintetében téves a másodfokú bíróság jogerős ítélete, mely szerint a sérelmet szenvedett fél anélkül, „hogymiféle hátrány bekövetkezését állítaná és bizonyítaná, a bíróság által becsült összegben meghatározandó nem vagyoni kártérítésre automatikusan igényt tarthat.” Az elsőfokú bíróság rámutatott arra, hogy a II. rendű felperes a választók bizalmát nem veszítette el, korábbi tisztségében újra megválasztották, tehát magánéletében és közéleti tevékenységében az alperes jogsértése zavart nem okozott, sőt maga a felperes sem állította és bizonyította olyan hátrány bekövetkeztét, amely a nem vagyoni kárpótlás megállapítására adott volna okot.⁸⁶

Ennél a résznél szükséges megvizsgálni azt is, hogyha a jogsértés a jelenlegi Ptk. hatályba lépését követően valósult volna meg, akkor a bíróságok hogyan ítélték volna meg a fent leírt jogesetet. A sérelemdíj koncepciójából kiindulva a Kúria nem helyezhette volna hatályon kívül a másodfokú bíróság határozatát, ugyanis önmagában a jó hírnév sérelme megalapozta volna a felperes sérelemdíj iránti igényét.

Nem szabad elfelejtenünk viszont azt a tényt, hogy a sérelemdíj mértékének a megállapításánál a bíróságoknak figyelembe kell venniük a jogsértés súlyán, ismétlődő jellegén és a felróhatóság mértékén kívül a jogsértés sértettre és környezetére gyakorolt hatását is. Álláspontom szerint a bíróságok nagy jelentőséget tulajdonítanak annak a ténynek, hogy a felperes magán- és közéletét az alperes jogsértő magatartása nem befolyásolta negatívan, így annak ellenére, hogy a felperes sérelemdíj iránti igénye megállná a helyét, az ítések által megállapított pénzbeli mérték csak szimbolikus összeg lenne. Az ilyen jellegű igények jelentkezhetnek a jövőben bagatell igényként, melyek megoldására a bíróságoknak még kidolgozott hatékony módszerei nincsenek.

A hátrány bekövetkezte mint a kár megtérítésének a feltétele

„Hazánkban a nem vagyoni kártérítés felelősségtan keretében való elhelyezéséből következően – bár már korántsem annyira szigorúan, mint 1992 előtt – a bírói gyakorlat elsődleges reakciója a kereseti kérelemmel kapcsolatban valamilyen igazolható kár, hátrány felfedezése.”⁸⁷ Általánosságban elmondható, hogy a jogsértés elkövetésének a bizonyítása sokkal egyszerűbb és kevesebb nehézségbe ütközik, mint a jogsértő magatartást hozzárendelni egy olyan sérelemhez, amely sok esetben a külvilág számára nem is észlelhető. Ennek okán a

⁸⁶EBH 2000.302.

⁸⁷http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_szemelyisegvedelem_aktualis_kerdesei/

bíróságoknak a sértett személyében bekövetkezett változásokat kellett való tényként megállapítaniuk.⁸⁸

A legutóbbi bírói gyakorlat már több esetben nem kívánta meg a sérelem külön bizonyítását, ugyanis egyértelmű volt számára, hogy az hátrányt okoz.⁸⁹ Ennek oka, hogy a bíróságok kénytelenek voltak kialakítani egy olyan hivatkozási alapot, mely azokban az esetekben is lehetővé tette a nem vagyoni kártérítési igények befogadhatóságát, amikor a sérelem igen nehézkesen bizonyítható, de nyilvánvalóan jogsértő magatartás miatt keletkezett.⁹⁰ Ilyennek tekinthető az egyes testi sértéssel okozott jogsérelmek, a szerzői művek jogosulatlan felhasználási köre illetve a titokvédelem és a képmáshoz való jog megsértésekor a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal, melyek köztudomású sérelmet keletkeztetnek a bírói gyakorlatban.⁹¹

Ilyen esetekben az igazságszolgáltatás a Pp. 163. §-ának (3) bekezdését alkalmazza, amely szerint a bíróság külön bizonyítás nélkül is valónak fogadhat el köztudomású tényeket, így elfogadhatja, hogy a személyiségi jog megsértése a károsultnál feltétlenül eredményezett valamilyen hátrányt.⁹² „A sérelemdíj lényegében ezt a jogalkalmazói vívmányt jeleníti meg az új kódexben.”⁹³

Szükséges itt megjegyezni, hogy ezt a gyakorlatot nem minden esetben és nem általános jelleggel követték a bírák.⁹⁴ Az ítélkezési gyakorlat uralkodó irányzata megkövetelte a hátrány bizonyítását.⁹⁵

Kár/hátrány fogalma

A bíróságok gyakorlatában nem alakult ki egységes értelmezés arra vonatkozóan, hogy hogyan definiálható az a hátrány, amelyben az okozott sérelem testet ölt.⁹⁶

⁸⁸http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

⁸⁹Lásd PETRIK 2003/1 (12. lj.) 7. o.

⁹⁰http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5548_section_1230.pdf (2014. március 29.)

⁹¹http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5548_section_1230.pdf (2014. március 29.)

⁹²Pf.I.20.595/2013/3.

⁹³<http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igenyek-kiszurese-a-szemelyisegi-jogi-perekben> (2014. április 26.)

⁹⁴MOLNÁR Ambrus: „A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései” *Kúriai Döntések –Bíróági Határozatok* 2013/7. 746. o.

⁹⁵SÁRKÖZY Tamás: „Fordulat a magyar kártérítési jogban” *Magyar Jog* 2013/9. 537.

⁹⁶http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

Ahogy arra már az előzőekben utaltam a személyiségi jogsérelmeknél, a „kár” a szubjektumot éri, ezért a sérelem következményei igen sokrétűek és bonyolultak lehetnek. Ebből adódóan megállapíthatjuk, hogy a sértett soha nem lesz ugyanaz, mint aki a jogsértés előtt volt, ugyanis a sérelem következtében deformálódik, embertársaival és a külvilággal a kapcsolata megváltozik.

A Legfelsőbb Bíróság egy olyan ügy kapcsán határozta meg a személyiségi jogsérelem következtében fellépő „kár” fogalmát, amelyben egy fogyatékossgal született gyermek kívánt saját jogán a polgári jog szabályai szerint az egészségügyi szolgáltatótól kártérítést követelni azért, mert „a terhes-gondozás során elmaradt vagy hibás orvosi tájékoztatás következtében anyja nem élhetett a terhesség-megszakítás jogszabály által biztosított jogával.”⁹⁷

Az 1/2008. PJE határozatban a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a kártérítési felelősség általános szabálya mellőzhetetlen elemként írja elő a kár bekövetkeztét. „A polgári jogban a kár fogalma egy, a korábbiakhoz képest hátrányosan megváltozott állapotot jelent, melyet másnak a jogellenes magatartása idézett elő. A kár megállapítása mindig viszonyítás: kell, hogy legyen a sérelmezett magatartást megelőzően egy sértetlen, vagy mindenképpen előnyösebb állapot, vagy legalábbis annak megvalósítható lehetősége. A viszonyítási alap értelemszerűen mindig csak ugyanannak a személynek vagy vagyontárgynak a korábbi állapota lehet, vagy olyan előnyösebb állapota, amelynek elérhetőségétől a károkozó jogellenes magatartás fosztotta meg.” A genetikai, teratológiai ártalom következtében fogyatékos gyermeknél, fogyatékos állapota nem viszonyítható egy korábbi állapothoz vagy annak a lehetőségéhez, hiszen az ő esetében nem volt rá esély, hogy egészséges emberként élje le az életét. Korábbi állapota legfeljebb a „nemlét” lehet, amelyre nem lehet előnyösebb állapotként tekinteni, hiszen az a Magyar Köztársaság alkotmányos, gazdasági és társadalmi rendjébe ütközne.

A nemzetközi szakirodalom és egyes államok joga azt az álláspontot képviseli, hogy maga az emberi élet és ennek okán a fogyatékos élet sem tekinthető kárnak, ezért azt az egészséges élettel összemérni nem lehetséges, hiszen a természeténél fogyatékos személynek nincsen kompenzálható hátránya, mivel neki esélye sem volt az egészséges életre. A magzatnak nem

⁹⁷PJE 2008.1.

lehet jogos igénye arra, hogy őt „megsemmisítsék”, ezért vele szemben az orvos nem követhet el jogsértést, ami azt jelenti, hogy ebben az esetben az orvosi hiba a fogyatékoságban megnyilvánuló kárral nem áll okozati összefüggésben. Az orvos jogellenes magatartása csak abban a tekintetben vizsgálható, hogy nem tájékoztatta a szülőket, hogy valószínűleg fogyatékos gyermekük fog születni. Ezzel megfosztva őket a családtervezési joguk gyakorlásától és attól, hogy dönthessenek fogyatékos gyermekük megszületéséről vagy a terhesség még lehetséges időben történő megszakításáról.

Tehát azoknál a gyermekeknél, akik természetüknél fogva egészségkárosodással születtek, a kár nem értelmezhető, ugyanis az ő esetükben károsodás előtti állapot nem volt, ezért nincs viszonyítási alap sem. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, a fent említett okfejtésből kifolyólag, hogy a gyermek saját jogán kártérítést nem igényelhet.⁹⁸

Ennél az esetnél is felmerül a kérdés, hogy a hatályos Ptk. sérelemdíj koncepciója szerint, amely a jogsértésen kívül további hátrány bizonyítását nem kívánja meg, ez a jogegységi határozat megállná-e a helyét. Meglátásom szerint a kérdésre a válasz igen, ugyanis ebben az esetben hiába vált el a sérelemdíj a kártérítési felelősség szabályaitól és a Ptk.2:52. § (2) bekezdése hiába nem kívánja meg további hátrány bizonyítását, itt önmagában a jogsértés ténye hiányzik az orvos és a fogyatékos gyermek összefüggésében.

A jogsértés tárgya a jog által védett személyhez fűződő jog/személyiségi jog

A régi Ptk. 360. § (2) bekezdése úgy szabályozta a kártérítési jogviszonyt, hogy a kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmes kötelezettre irányadó szabályokat rendelte alkalmazni. A „károsult”, akinek személyhez fűződő jogát megsértették, mint a késedelmes teljesítés jogosultja kártérítés címén követelhetette az őt ért nem vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges kárpótlást. A kárkötelmet keletkeztető tény a személyhez fűződő jog megsértése.⁹⁹

A nem vagyoni kártérítés alapjául szolgáló eljárásban a bíróságoknak minden esetben mérlegelniük kell, hogy a sértett személy által megjelölt jogsértés mennyiben valósítja meg a személyhez fűződő jog sérelmét. Természetesen vannak olyan káresemények, mint például az

⁹⁸PJE 2008.1.

⁹⁹A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959.évi IV. törvény 360. § (2)

előzőekben említett testi épség és egészség megsértésének az esetei, amelyeknél a kárleírásból már önmagából megállapítható a személyhez fűződő jogok sérelme. Azonban előfordulhat olyan eset is, amikor nehézséget okoz összeegyeztetni a jogi norma tényállását a fél által előadott életviszonnal.¹⁰⁰

A régi Ptk. 75. § (1) bekezdése rendelkezett a személyhez fűződő jogok tiszteletben tartásáról, mint abszolút hatályú jogról, illetve a 76. § nevesítette az egyes személyhez fűződő jogokat, melyek a polgári jogvédelem szempontjából a legjelentősebbek. A törvény a felsorolás utolsó tagjaként az emberi méltóságot nevesítette. Fontos megállapítani, hogy a személyiségi jogok teljes körű felsorolása lehetetlen a személyiség sokszínűségének sajátossága végett.

A dolgozat első fejezetében említésre került, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot szubszidiárius alapjogként fogalmazza meg, melyből az következik, hogyha egy adott tényállásra a konkrét nevesített jogok nem alkalmazhatóak, akkor a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának a védelmére.¹⁰¹ A különböző bíróságok által hozott döntések is igazodnak ehhez az értelmezéshez, és több eseti döntésben is elismernek olyan személyhez fűződő jogokat, amelyeket a Ptk. külön nem tartalmazott. Ilyennek tekinthető például a 2043/2009. Polgári Elvi Határozatban említett „teljes családi élethez fűződő személyiségi jog”, melyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „A kisgyermek személyiségi - a teljes családban éléshez fűződő - joga az édesapja halálával akkor is sérül, ha a szülei a káresemény bekövetkezésekor már nem éltek együtt. Emiatt nem vagyoni kártérítésre igényt tarthat, és azt követelheti a károkozó gépkocsi felelősségbiztosítójától (Ptk. 355. §)”. További példaként szolgálhatnak a már említett 1/2008. Polgári jogegységi határozatban a bíróság által meghatározott „családtervezési jog”, illetve az Alkotmánybíróság által elnevezett információs önrendelkezési jog.¹⁰²

Ebből az következik, hogy a személyhez fűződő jogsérelem megvalósulhat a törvényben nevesített jogok nélkül is és minden olyan sérelemből, amelynek tárgya a sérthetetlen emberi méltóságból ered, különösképpen az ember személyes biztonságának, magánéletének, társadalmi életének, testi és lelki egészségének akaratán kívül bekövetkezett külső

¹⁰⁰http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

¹⁰¹8/1990.(IV.23.) AB határozat

¹⁰²15/1991. (IV. 13.) AB határozat

beavatkozás általi sérelme, amely a sértettet további élete folyamán döntéseiben, cselekvési lehetőségeiben, személyiségének szabad kibontakoztatásában megzavarja és korlátozza.¹⁰³

Az új Ptk. a személyiségi jogok fogalmát vezeti be, mely a miniszteri indoklás szerint kifejezőbb az eddig használt személyhez fűződő jogok szófordulatánál. A törvénykönyv az eddigi alkotmányos és bírói gyakorlatot jeleníti meg, amikor az emberi méltóságot a magánjogi védelem középpontjába emeli és a nevesített és nem nevesített személyiségi jogok alapjaként rögzíti. Ezzel megszünteti a régi Ptk-nak azt az ellentmondását, amelyben az emberi méltóság joga az exemplifikatív felsorolásban nevesített személyiségi jogként öltött testet.¹⁰⁴

A nem vagyoni kár összegének megállapítása

Ha a nem vagyoni kárt abból a megközelítésből vizsgáljuk, hogy az a sérelemmel okozati összefüggésben keletkezett veszteség, ami a sérelmet szenvedett fél hiányérzete folytán következik be, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy a pénzbeli összeg és az átélt sérelem között logikai kapcsolatot nem lehet felállítani.¹⁰⁵

Az összecszerűség meghatározásához iránymutatást is azért nehéz adni, mert a nem vagyoni hátrányok sokrétűek és a konkrét ügyekben különböző összefüggésekben és formákban jelennek meg.¹⁰⁶ Ennek okán a bíróságok mérlegelési jogköre igen széles.

A nem vagyoni kártérítési ügyekben jellemzően a következő feltételeket vették figyelembe a kár mértékének megállapításánál: a bekövetkezett sérelem tartóssága, a megsértett személyhez fűződő jogok száma, a jogsértés súlya illetve a káresemény idején fennálló ár- és értékviszonyok. Lehetséges befolyásoló tényezőként értékelték még a testi épség sérelmét és annak tartós vagy elhúzódó hatásait.¹⁰⁷

¹⁰³http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

¹⁰⁴http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

¹⁰⁵http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

¹⁰⁶http://www.bfvk.hu/old/downloads/ptk_1959_IV.pdf (2014. szeptember 12.)

¹⁰⁷http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/fovarosiiteltotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemeny_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

Az Alkotmánybíróság 23/1992. (V.29.) határozatában megállapította, hogy az emberi méltóság és az abból származó további jogok között az egyenlőségnek kell érvényesülnie. Ezért a bíróságoknak arra is figyelemmel kellett lenniük, hogy a személyiség egyes vonatkozásai és az ahhoz kapcsolódó jogok, illetve sérelmük között a jogsértés jogkövetkezményeinek a levonásánál különbséget ne tegyenek.

Az évek során fontos értékelést kapott egyébként az a tény is, hogy a pénzbeli marasztalás milyen társadalmilag elismert célt szolgál a reparáció feltételeinek hiányában. A joggyakorlatot megfigyelve megállapítható, hogy minden esetben a bíró szubjektív megítélésén alapult, hogy mennyiben tulajdonít jelentőséget az elégtételnek a kompenzáció mellett, a speciális és generális prevenciónak illetve a sérelemmel elkövetett jogsértés megbüntetésének.¹⁰⁸

A sérelemdíj mértékénél a jogalkotó már konkrétabban fogalmaz és felsorolja azokat a szempontokat, amiket a bíróságoknak különösen szem előtt kell tartaniuk, mint a jogsértés súlyát, ismétlődő jellegét, a felróhatóság mértékét, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását. Vékás szerint a bírói mérlegelésnek ki kell még terjednie a sértett személyi körülményeire, a köz- és magánéleti helyzetére, foglalkozására, valamint a sérelem adott helyzetben megállapítható szubjektív elszenvetésének hatására is. Amikor a hátrány súlya átlagot meghaladó vagy akár kirívóan nagy, a sértettnek az érdekévé válik, hogy a hátrány nagyságát is bizonyítsa, mivelhogy a bíróságok figyelembe veszik ezt a szempontot is a sérelemdíj összegének meghatározásakor. A további szempontok kialakítása azonban még a bírói gyakorlat előtt álló feladat.¹⁰⁹

A Ptk. szerint a sérelemdíj egy összegben határozható meg, ezzel megszüntetve a járadékként is megítélhető marasztalást, amellyel azonban a bírói gyakorlat ritkán élt, ugyanis az utóbbi 10 év bírósági döntéseire már jellemző volt az egy összegű kártérítés megítélése.¹¹⁰

6. Bagatell igények kiszűrése

A 2013.évi V. törvény a sérelemdíj kodifikálásával és a hátrány bizonyításának elhagyásával új feladatot is hárított a bírákra: a bagatell sérelmek kiszűrését. Az ilyen sérelmek általában a

¹⁰⁸http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemen_y_-_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

¹⁰⁹Lásd VÉKÁS 2013/1 (78. lj.) 175. o.

¹¹⁰Lásd uo. 175. o.

külvilág számára nem érzékelhető, adott esetben orvosilag nem igazolható személyiségi jogok megsértésekor kerülnek elő és a magánszféra körébe tartozó apró jogok, érdekek sérelmét jelentik. Fézer Tamás szerint ahhoz, hogy eldönthessük, hogy egy adott jogsértés eléri-e azt a szintet, amelynél már indokolt a sérelemdíj megítélése, a jogellenes magatartás rekonstruálása és elemzése szükségeltetik. Erre a holland jogban egy kiváló megoldást dolgoztak ki, mely az alábbiakban kerül ismertetésre.

A holland jogban a sérelemdíjhoz hasonló a fájdalomdíj jogintézménye, azzal az eltéréssel, hogy a fájdalomdíj csak komoly személyhez fűződő jogsérelem esetén ítéltető meg. A holland Polgári Törvénykönyv a komolyságot/súlyosságot a jogellenes magatartással kapcsolja össze, nem a sérelemmel, ahogyan azt a magyar Ptk. 1992 előtti hatályon kívül helyezett szövege tette. Ennek oka abban rejlik, hogy a személyiségi jogsértés a jogellenes magatartáson keresztül fogható meg a legjobban, így a bírónak azt kell vizsgálnia, hogy a jogsértő magatartás eléggé súlyos volt-e ahhoz, hogy az valamilyen sérelmet okozzon a sértett fél lelkében.¹¹¹

A komoly jogsértés klauzula szerint csak akkor jogosult a sértett a sérelemdíj igénylésére, ha a jogellenes magatartás objektív és szubjektív szempontból is alkalmas a személyiség valamely alkotórészének a megsértésére. Az objektív szűrőn keresztül azt vizsgálják, hogy az általános tapasztalati tények és a bíró ismertetői alapján történt-e személyiségi jogsértés. Amennyiben ezen a szűrőn a jogsértés fennakad, akkor a fájdalomdíj jár, ugyanis a jogsértés komolynak minősül. Azonban, ha az objektív szűrő vizsgálódási szempontjainak a jogellenes magatartás nem felel meg, akkor kerül sor a szubjektív, specializáló szűrőn keresztüli megvizsgálásra. Ilyenkor az adott fél sajátosságait, mint a pszichés állapotát és személyiségét elemzik, és ez alapján döntenek arról, hogy a jogellenes magatartás alkalmas-e sérelem vagy torzulás okozására. Ha a sérelem mindkét szűrőn elbukott a jogsértés bagatell, a sértettnek nincs jogalapja sérelemdíjat követelni.¹¹²

Az elmélet előnye abban fedezhető fel, hogy a bírók így különbséget tudnának tenni a hozzájuk érkező igények jogalapja között és ezen felül még mérlegelési joguk is erősödhetne. Erre azért is lenne nagy szükség Magyarországon, mert fenn áll annak a veszélye, hogy a

¹¹¹http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5548_section_1230.pdf (2014. március 29.)

¹¹²Lásd FÉZER (16. lj.) 131., 354. o.

sérelemdíj kötetlen formája és minimális jogszabályi rendelkezései egy túlzottan engedékeny és valamennyi kereseti kérelemnek helyt adó ítélkezést hozhat létre, ez pedig a sérelemdíj létjogosultságát is megkérdőjelezné.¹¹³

Indokoltnak tartom a holland jogsértés klauzula bevezetését az ítélkezési gyakorlatba, ugyanis álláspontom szerint a sérelemdíj szabályai között nincsenek olyan kihangsúlyozott szempontok, melyek a bíróságoknak direktívákat határoznának meg arra irányulóan, hogy hogyan szűrjék ki a jogsértés szintjét el nem érő sérelmeket. Mivelhogy a jogalap elbírálására vonatkozóan a törvényalkotó megszüntette a bíróságok szelektív funkcióját, ezért rendkívül fontosnak tartom egy olyan eljárás mód beiktatását a jogalkalmazás szintjére, amely segíti az ítések munkáját az olyan igények kiszűrésében melyek bagatellek és csak pénzkereseti céllal rendelkeznek.

Hatékony megoldásnak találok a jogellenes magatartáson keresztüli vizsgálódást is, hiszen a jogalkotó célja a nem vagyoni hátrány bizonyításának a mellőzése, ezért nélkülözhetetlen egy eltérő feltételen keresztüli megragadása a személyiségi jogsértésnek.

7. Nemzetközi kitekintés

A nemzetközi kitekintés célja, hogy bemutassa a teljesség igénye nélkül, hogy az e fejezetben említett külföldi jogrendszerek milyen alternatívákat dolgoztak ki egyes személyiségi jogok megsértésének az orvoslására.

Az angol *common law* esetjogában a bíróságok az általános, absztrakt károkon belül ítélik meg a nem vagyoni károkat és nem alkalmaznak elkülönítést a *general damages* intézményétől. Fájdalomdíj jár az elmaradt életörömeikért (*less of the pleasures or amenities of life*), a fájdalomért (*pain and suffering*) és az életlehetőségek megrövidüléséért (*lose of expectation of life*).¹¹⁴ „Az angol jog a becsületsértés, rágalmozás esetére külön *tort*-ot alakított ki.”¹¹⁵ Az angol nem vagyoni kártérítés iránti igény elengedhetetlen feltétele, hogy a jogsértés maradandó legyen, azonban a sérelem bizonyítása nem szükséges, önmagában a jogellenesség alapot ad a kártérítésre.¹¹⁶ Fontosnak találok még megemlíteni, hogy a személyiségi jogokon kívül az érdekek is különös figyelmet kapnak az angol jogban. Az

¹¹³http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_szemelyisegvedelem_aktualis_kerdesei/ (2014. október 3.)

¹¹⁴Vö. LÁBÁDY 1992 (1. lj.) 81. o.

¹¹⁵Lásd FÉZER (16. lj.) 301. o.

¹¹⁶Lásd *uo.* 301. o.

érdekek igen szubjektívek, elvontak és definiálhatatlanok. Ebből kifolyólag az ilyen jellegű sérelmek védelme parttalan jogalkalmazásnak adhatnak teret és vég nélküli jogvitákat eredményezhetnek. A hazai és a kontinentális jogban a védelmet az érdekek sérelmére nem terjeszti ki.¹¹⁷

A német jogban szintén fájdalomdíjként ismeretes jogintézmény, egy sajátos jellegű jogosultság.¹¹⁸ A BGB hatálybalépésekor három formát határoztak meg az ideális károk megtérítésének lehetőségeként: a nem vagyoni kártérítést (*immaterieller Schaden*), a fájdalomdíjat (*Schmerzensgeld*) és a jegyesség felbontása miatt követelhető kártérítést (*Beiwohnung*). A német jogalkotás a BGB-ben taxatív felsorolt károk körében teszi lehetővé a fájdalomdíj alkalmazását, nevezetesen a testi sértések, szabadságtól megfosztás és a nemi erkölcs elleni támadások esetén.¹¹⁹ Viszont egyfajta kisegítő funkcióként külön törvényben rendelkeztek újabb sérelemfajták esetén alkalmazható fájdalomdíj megítélésének az eseteiről is.¹²⁰ A német *Schmerzensgeld* elégtételadási és kompenzációs funkcióval rendelkezik.¹²¹

A következőkben egy olyan német jogesetet ismertetek, melyben a Hammi Legfelsőbb Bíróság 40.000 euró fájdalomdíjat ítelt meg a sértett fél számára azért, mert egy kórházi kezelés során egy tanuló ápoló nem tartotta be a higiéniai előírásokat és megfertőzte az MRSA- baktériummal. A bíróság a fájdalomdíj megállapításánál a felperes anyagi és jövőbeli immateriális kárát is figyelembe vette.

A sértett egy 58 éves villanyszerelő, akit a Brilon kórházban fülzúgással kezeltek. Az ápoló, aki súlyos kezelési hibát vétett, mielőtt a sértett féllal foglalkozott volna, egy másik betegnek látta el a gennyes sebeit. Az injekciós tű előkészítése során az ápoló nem cserélte le a használt kesztyűjét ennek következtében az infúziós tű kiesett a kezéből és a földre esett. Az ápoló a tűt fertőtlenítés nélkül továbbhasználta, mely azt eredményezte, hogy a sértett fél bal karja begyulladt. A későbbiekben megállapították, hogy az ápoló megfertőzte a beteget az MRSA- baktériummal, melynek eredményeként a beteg vérfertőzött lett és begyulladtak a csigolyái, ami a gerincoszlopának a megbetegedéséhez/elváltozásához vezetett. A beteget

¹¹⁷http://www.debreceinijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_szemelyisegvedelem_aktualis_kerdesei/ (2014. október 3.)

¹¹⁸Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 82. o.

¹¹⁹<http://www.rechtslexikon-online.de/Schmerzensgeld.html> (2014. október 1.)

¹²⁰Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 92. o.

¹²¹<http://www.rechtslexikon-online.de/Schmerzensgeld.html> (2014. október 1.)

¹²¹Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 92. o.

emiatt megoperálták, ezért további 47 napon keresztül kezelésre szorult. A fertőzött összességében egy éven keresztül szenvedett a tanuló páciens súlyos kezelési hibái miatt. Az, hogy a fertőzés a használt kesztyű vagy a tú földre esése miatt következett be, nem tudták megállapítani, azonban az biztos, hogy a fertőtlenítési szabályokat nem tartották be.

A német Felsőbíróóság kimondta, hogy ebben az esetben nem a betegnek kell bizonyítania azt, hogy a fertőzés a kórházi dolgozó hibájából kifolyólag következett be, hanem a kórháznak kell az ellenkezőjét igazolnia. A bíróság álláspontja szerint a kórház nem bizonyította azt, hogy a higiéniai előírások megfelelő betartása mellett is bekövetkezett volna az elfertőződés. A vérmérgezés nagy valószínűséggel a fertőzésre vezethető vissza, de ezt teljes valószínűséggel megállapítani nem tudták, azonban ezt a nagy valószínűséget is elegendőnek tartották a fájdalomdíj megállapításához.

Összességében a bíróság a sérelemdíj megállapításánál a következő körülményeket vette figyelembe: hosszú betegségi időtartamot, az elszenvedett fájdalmakat, azt hogy a fertőzés súlyos szövődményekhez és hosszan tartó orvosi kezelésekhöz vezetett, illetőleg ahhoz, hogy a sértett fél ebből kifolyólag munkaképtelen lett.¹²²

Ausztriában az 1811.évi ABGB teljes elégtételként (*volle Genugtuung*) definiálta az elmaradt haszon és okozott sértés miatt megítélt kártérítést és elsőként bevezette a méltányos fájdalomdíj fogalmát (*angemessenes Schmerzensgeld*).¹²³ Ez a jogintézmény a vétkességi felelősségi szabályon és a veszélyes üzemi felelősségi szabályon nyugszik.¹²⁴

A hatályos ABGB 1325 §- a szabályozza a fájdalomdíj jogintézményét, mely szerint fájdalomdíj járhat minden elszenvedett fájdalomért és szenvedésért.¹²⁵ Az osztrák jog szerint testi sértésnek minősül minden olyan sérelem, amely a testi és szellemi egészségre egyaránt negatív hatást gyakorol. Különös jelentőséget tulajdonítanak azoknak a betegség szintjét elérő lelki bántalmaknak, sérelmeknek, melyeket egy ember halála idéz elő a hozzátartozókban. Az ilyen lelki „károkat” az osztrák jog *Schockschaden*-ként nevesíti. A *Trauerschäden a Schockaden-nel* ellentétben olyan sérelem, ami után lelki megbetegedés nem maradt, csak a „normálisnak” mondható gyász, bánat.

¹²²<http://openjur.de/u/670711.print>

¹²³Lásd BOYTHA (20. lj.) 3. o.

¹²⁴Lásd LÁBADY 1992 (1. lj.) 75. o.

¹²⁵ABGB 1325. §

Az osztrák fájdalomdíj funkciója, hogy elégtételt szolgáltatson a sértett fél számára az őt ért kellemetlenségekért, kompenzálja a fájdalom következtében létrejött szomorúságérzetet, a beteg fájdalmait, pótolja az elveszett életörömét illetve megkönnyítse a sértett fél életét.¹²⁶

Az osztrák gyakorlatban elhatárolják egymástól a könnyű, közepes és a súlyos fájdalmakat és ez alapján állapítják meg a *Schmerzensgeld* mértékét. Az összeg számításakor a testi és a lelki sérelmeket együttesen értékelik, illetve figyelemmel vannak a fájdalom tartósságára- melyet adott esetben orvosi szakértői vélemény alapján állapítanak meg- és hevenységére/intenzitására.¹²⁷

Súlyos a sérelem, hogyha a sértett a kezelések ellenére vagy pont azok miatt (orvosi műhiba esete) nem képes semminek sem örülni csak saját beteg állapotára tud koncentrálni és nincs abban a helyzetben, hogy ettől a beteg állapotától elvonatkoztassa magát. Közepes a sérelem, hogyha már részben képes a betegségtől elhatárolni magát és érdeklődést mutat a külvilág felé is. Könnyű sérelmeknél a beteg már „uralja” a betegségét, munkát is tud végezni, ámde ez nem jelenti azt, hogy nincsenek fájdalmai és a kedvtelenség olykor nem uralkodik el rajta.¹²⁸

A fájdalomdíjat napidíjban számolják ki, egy összegben, a járadék fizetése csak nagyon ritka esetekben fordul elő. A gyakorlatban ez a következőképpen történik: a könnyű, közepes vagy a nehéz fájdalmakkal eltöltött napok számát összeszorozzák az adott napidíjjal. Szélsőséges esetekben ez az összeg akár több millió eurót is elérhet. A már említett napidíj értéke egyébként nincs egységesen megállapítva, ugyanis az egyes bíróságok által megítélt összegek eltérhetnek egymástól.

Létezik egy osztrák weboldal is, ahol a fájdalom fokának (könnyű, közepes, súlyos) a megadásával kiszámolható, hogy a kiválasztott bíróságon hány euró a fájdalomdíj naponta. Az itt megállapított összegektől kivételesen eltérhetnek a bíróságok.¹²⁹

8. Összefoglalás:

Kutatásom végéhez érkezve, a bevezetésben megfogalmazott kezdeti cél értékelésére kívánok még sort keríteni.

¹²⁶HELMUT KOZIOL – RUDOLF WELSER: „Grudriss des bürgerlichen Rechts” in: Rudolf Welser (ed.): Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht (Wien: Manzschel 2007) 342-345 o.

¹²⁷<https://www.jusline.at/index.php> (2014. szeptember 17.)

¹²⁸<http://www.rechtsfreund.at/schmerzensgeld.htm> (2014. október 1.)

¹²⁹<https://www.jusline.at/index.php> (2014. szeptember 17.)

Dolgozatomban igazolódni látszik az az elgondolás, mely szerint a nem vagyoni kártérítés ténylegesen nem szűnik meg a sérelemdíj bevezetésével. A következőkben a hipotézis alátámasztásául szolgáló legfontosabb érveket foglalom össze, valamint javaslatot teszek az általam észlelt hiányosságok kiküszöbölésére is.

Az első indok, mely hipotézisem igazolására szolgálhat, az az új Ptk. sérelemdíjra vonatkozó rendelkezésének a szövegében lelhető fel. A törvény úgy szól, hogy „Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.” Ahogy az a szövegből kitűnik, a jogalkotók meghagyták a nem vagyoni sérelmek kifejezést, mely megfogalmazás a nem vagyoni kár szófordulatot tükrözi vissza (nem vagyoni kárra reflektál) és emiatt a régi jogintézményt juttathatja eszünkbe. Ez ellentétesnek látszik azzal a céllal, mely a régi jogintézményt a Ptk-ból teljesen száműzni kívánta. Indokoltabbnak tűnt volna erkölcsi, immateriális sérelmek kifejezés beiktatása a törvénybe.

A következő érvet a sérelemdíj szabályai között elhelyezkedő utaló norma adja, mely a sérelemdíjra köteles személy meghatározásánál és a kimentés módjánál általános jelleggel a kártérítési szabályokat rendeli alkalmazni. Így a sérelemdíj a rendszertani elhelyezés ellenére sem tudott teljesen elszakadni a kártérítés szabályaitól, amely arra enged következtetni, hogy ezek a szabályok elengedhetetlen részei a sérelemdíj jogintézményének.

A továbbiakban a bírói gyakorlatból levont következtetéseket ismertetem, hiszen ez az a terület, ahol leginkább bizonyítást nyert a kutatásom elején megfogalmazott felvetés.

Az új Ptk. meghagyta a bíróságok széles mérlegelési jogkörét a sérelemdíj iránti igények elbírálása tekintetében, ugyanis a törvény szövege nem tartalmaz konkrét és egységes iránymutatásokat a jogintézménnyel kapcsolatosan felmerülő legfontosabb kérdésekre vonatkozóan. A jogalkotó voltaképp az évek során kialakított ítélkezési gyakorlatot kodifikálta, de a jövőben alkalmazandó további tendenciákat és keretet nem alkotta meg, noha egy jelentős változást iktatott be a törvénybe.

Mindemellett a törvényalkotó a bíróságok számára különösen figyelembe veendő körülményként írja elő a sérelemdíj mértékének meghatározásánál a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását, mely tulajdonképpen a sértett nem vagyoni hátránya/kára, sőt Molnár Ambrus is azt írja tanulmányában, hogy a sértettre hárul az a kötelezettség, hogy a

sérelemdíj mértéke szempontjából igazolja személyiségi jogainak megsértése mellett az őt ért hátrányt is.¹³⁰ Ez azt jelenti, hogy a bíróságok vizsgálódása változatlanul és szükségképpen ki fog terjedni a nem vagyoni hátrányra. Az említett követelmények hiányában és ilyen jogalkotói megoldás mellett, fennáll annak a lehetősége, hogy a bíróságok ítélezésükben továbbra is a nem vagyoni kártérítés ideje alatti hátrányközpontú szemléletet fogják érvényre juttatni. Továbbgondolva az előzőekben kifejtetteket, az a feltételezés fogalmazódik meg bennem, hogy a törvényalkotó csak a jogalapot konvertálta át sérelemdíjjá, azonban a gyakorlatban a jogintézmény továbbra is nem vagyoni kártérítésként fog működni.

Javaslatok

A hátrány bizonyításának szükségtelensége miatt a személyiségi jogsérelmek szubjektív alapú szankciójának alkalmazása iránt indított keresetek befogadhatósága szélesedni fog, ezért a következmény- centrikus¹³¹ hozzáállástól való eltávolodás azt eredményezheti, hogy a személyiségi jogok szintjét el nem érő egyszerű sérelmek, kellemetlenségérzetek is érvényesíthető igényként fognak jelentkezni és a társadalom tagjai a sérelemdíjban pénzkereseti lehetőséget fognak felfedezni. Az alaptalan perlekedés kiszűrése és elhárítása érdekében arra lenne szükség, hogy a magyar jogalkalmazás a dolgozatban bemutatott holland komoly jogsértés klauzulát átvegye és a jogellenes magatartáson keresztül vizsgálódás a hátrányközpontú ítélezést magatartás centrikussá alakítsa. Emellett fontosnak tartom azt is, hogy létrejöjjön egy olyan szabályrendszer, mely a lehetőségekhez képest megteremti az egységet és iránymutatásként szolgál a bíróságok számára a sérelemdíj mértékének megállapítására vonatkozóan. Visszaulva az osztrák fájdalomdíjra és annak kiszámolásához, indokoltnak látom egy olyan mérce bevezetését, mely a megközelítőleg azonos sérüléseket elszenvedő károsultak számára azonos nagyságrendű összegeket ítél meg.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk, hogy az emberiség és a világ gyors fejlődésével elkerülhetetlen a személyiségi jogok szélesebb körű védelmének a kiépítése, melyet a jogalkotó Magyarországon a sérelemdíj bevezetésével kíván megteremteni, azonban fontos, hogy ennek a védelemnek a szabályozása hatékony legyen, megfelelő alappal és keretekkel rendelkezzen és képes legyen a legfontosabb értéket, a személyiséget óvni.

¹³⁰Lásd MOLNÁR (94. lj.) 747. o.

¹³¹LÁSD Molnár (94. lj.) 745.o.

Emellett azonban azt is látnunk kell, hogy a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj szabályainak megalkotása az egyik legnehezebb feladat elé állítja a jogalkotót nemcsak Magyarországon, hanem Európa szerte is.¹³²

Mindezek eredményeként megállapítható, hogy a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj közös gyökerekkel rendelkeznek, egymással szoros kapcsolatban állnak s közös fejlődési folyamat eredményeként jöttek létre. Nem vagyoni kártérítés nélkül sérelemdíj sem lehetett volna, ezért a két jogintézményt egymástól elhatárolni nem lehetséges. A nem vagyoni kártérítés tulajdonképpen a sérelemdíjnak evolúciós előzménye, kifejlődésének egy korábbi lépcsőfoka.¹³³

¹³²http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_szemelyisegvedelem_aktualis_kerdesei/ (2014. október 3.)

¹³³<http://arsboni.hu/serelem.html> (2014. augusztus 11.)

9. Bibliográfia:

Könyvek, szakkönyvek:

EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1961)

FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban* (Budapest: HVG-Orac 2011)

Helmut KOZIOL – Rudolf WELSER: „Grudniss des bürgerlichen Rechts” in: Rudolf WELSER (ed.): *Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht* (Wien: Manzsche¹³ 2007)

LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata* (Budapest: Jogi Továbbképző Intézet 1992)

LOMNICI Zoltán - GAZSÓ Balázs László: *A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos perek legújabb tendenciái* (Budapest: Oriold és Társai Kiadó 2011)

PETRIK Ferenc: *A gyakorló jogász kézikönyve 5.* (Budapest: KJK. 1991)

PETRIK Ferenc: *A törvényalkotó dilemmái* (Budapest: HVG-Orac 2008)

SZÉKELY László: *A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék* (Budapest :Eötvös József Kiadó 2011)

TÖRŐ Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1979)

VÉKÁS Lajos: *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (Budapest: Complex 2008)

Folyóiratcikkek:

BOYTHA György: „A személyiségi jogok megsértésnek vagyoni szankcionálása” *Polgári jogi Kodifikáció* 2003/1.

LÁBADY Tamás: „Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira” *Polgári Jogi Kodifikáció* 2000/2.

MOLNÁR Ambrus: „A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései” *Kúriai Döntések –Bírósági Határozatok* 2013/7.

PETRIK Ferenc: „A nem vagyoni kár megtérítése védelmében” *Polgári jogi Kodifikáció* 2003/1.

SÁRKÖZY Tamás: „Fordulat a magyar kártérítési jogban” *Magyar Jog* 2013/9.

SÓLYOM László: „Polgári jogi kérdések az Alkotmánybíróság gyakorlatában” *Jogtudományi Közlöny* 1994/3

VÉKÁS Lajos: „Bírálat és jobbító észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt)” *Magyar Jog* 2013/1.

Internetes hivatkozások

<http://www.ajk.elte.hu/file/SiposPeter-Karterites.pdf> (2014.március 22.)

<http://arsboni.hu/serelem.html> (2014. augusztus 11.)

http://www.bfvk.hu/old/downloads/ptk_1959_IV.pdf (2014. szeptember 12.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_szemelyisegvedelem_aktualis_kerdesei/ (2014. október 3.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/4_2009/a_nem_vagyoni_karterites_elmeleti_alapjai/ (2014. április 8.)

http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/1_2013._pk_velemenynem_vitaindito_anyag.doc (2014. június 5.)

<https://www.jusline.at/index.php> (2014. szeptember 17.)

http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5548_section_1230.pdf (2014.március 29.)

<http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/dr-havasi-peter-a-szemelyek-polgari-jogi-vedelmere-vonatkozozszabalyozas-kritikai-elemzese-javaslat-az-uj-szabalyozasra-pjk-20021-10-18-o/565> (2014. március 17.)

<http://www.rechtsfreund.at/schmerzengeld.htm> (2014. október 1.)

<http://www.rechtslexikon-online.de/Schmerzensgeld.html> (2014. október 1.)

<http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igények-kiszurese-a-szemelyisegijogi-perekben> (2014.április 26.)

<http://openjur.de/u/670711.print>

Jogszabályi hivatkozások:

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959.évi IV. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény

1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

ABGB

Legfelsőbb Bíróság Pf.III.20343/1982.

Legfelsőbb Bíróság Pf.III.20646/1995.

Pf.I.20.595/2013/3.

Magyarország Alaptörvénye II. cikk

23/1992. (V.29.) AB határozat

8/1990. (IV.23.) AB határozat

23/1990. (X.31.) AB határozat

15/1991. (IV.13.) AB határozat

34/1992. (IV.1.) AB határozat

BH 1992.387.

BH 2001.12.

BH 2002.261.

BH 2003.357

EBH 2000.302.

PJE 2008.1.